

DE VOCE
HOMOUSION
DISSERTATIO

IN QUA OSTENDITUR

VOCEM ILLAM

AB ANTIOCHENIS PATRIBUS

PROSCRIPTAM VEL REPUDIATAM
NON ESSE

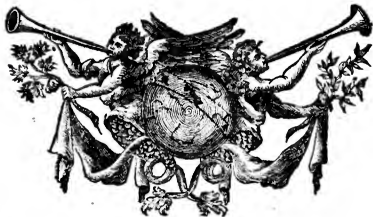
AUCTORE

LIBERATO FASSONIO

DE CC RR SCHOLARUM PIARUM

IN NOVO COLLEGIO

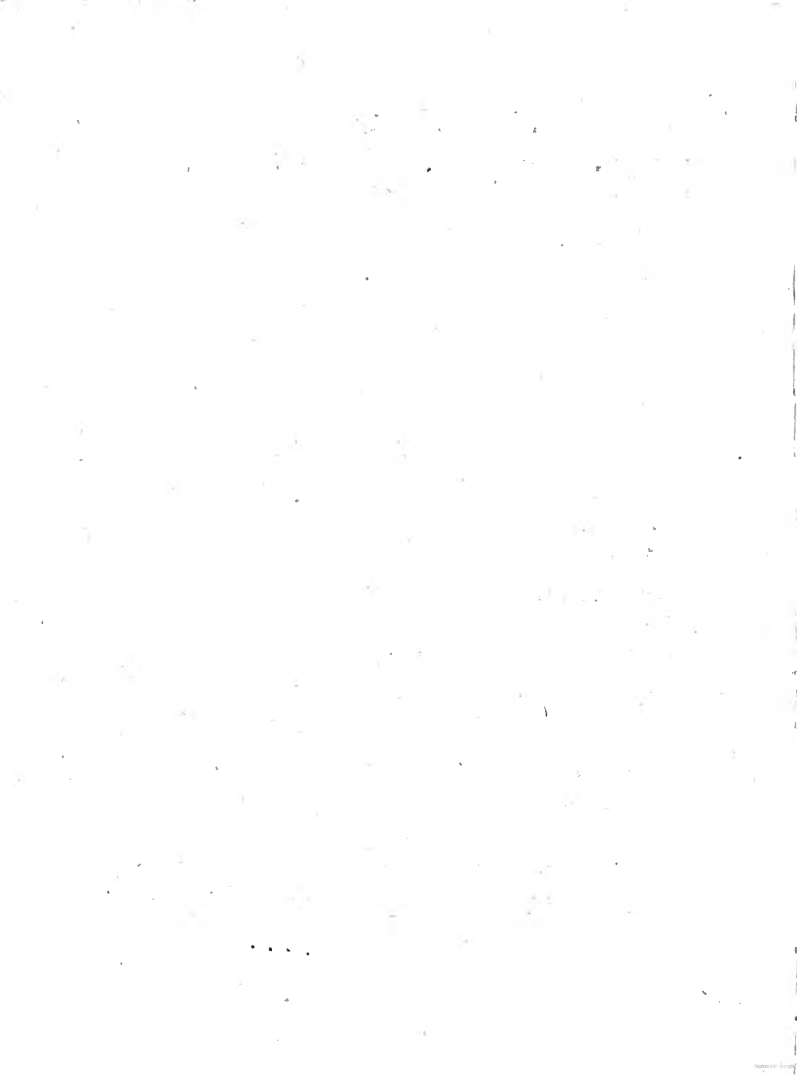
PUBLICO SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE.

ROMÆ MDCCLV.

EXCUDEBAT JOANNES ZEMPEL PROPE MONTEN JORDANUM.

SUPERIORUM PERMISSU.

PAULO MARIÆ PACIAUDIO

CLERICO REGULARI

GENERALI SODALITATIS SUÆ PROCURATORI

ORDINIS HIEROSOLYMITANI HISTORICO

VIRO AMPLISSIMO ATQVE DOCTISSIMO

LIBERATUS FASSONIUS DE CC. RR. SCHOLARUM PIARUM
S. P. D.

*Agnum opus omnino, & arduum conor,
PACIAUDI ORNATISSIME, dum in hac lu-
cubratione contra perveterem, eandemque
multo pervagatissimam de sacra voce Homousson opinionem
scribere instituo, ego in primis, qui sicut auctoritate nihil,
ita nec usu, & doctrina satis, & ingenio parum possum.
Est enim plurimum eo studii, diligentiaque contulerim, ut
qualiscumque isthæc exercitatio mea optimis & stabilita ef-
set præfidiis, & rationum momentis ad arcendam vim con-
firmata, quo minus publicam lucem tenuitatis sue conscia
vereretur; video tamen, & perdifficile esse veteres opinio-
nes, quæ altiores præsertim radices egerint, ex hominum*

mentibus evellere, & qui novas proponant, ac nitantur inducere, hos persepe in graves, & varias tum aliorum, tum imperiti præcipue vulgi reprehensiones incurrere. Equidem solet rei novitas doctorum hominum studia plerumque excitare, & incredibilem eisdem lectionis cupiditatem injicere; vix tamen oculi a lectione fessi conquiescunt, se seque recolligunt, cum statim relanguescimus, vel animum potius in veteri, quam adamare consuevimus, sententia obfirmamus, aspernamurque cum vituperatione contrarias. In hoc enim rerum genere, ut scite a Cicerone dictum accepimus, nescio quo pacto magis, quam in aliis, suum cuique pulchrum est, paucosque fortasse in tanta studiosorum hominum multitudine reperiemus, qui sibi non optimi, non acutissimi videantur. Sic enim se res habet. Te tua, me delectant mea. Itaque re multis incommodis debilitata veritas aliquid exinde pretii, ac splendoris amitteret, ego vero dignitatem ut meam commodius, atque honorificentius retinerem hoc, quidquid est, opusculi docto in primis, spectataque virtutis Virro offerre statui, ac dedicare. Animo autem, cogitationeque versanti, ecquem potissimum laborum meorum quasi auspitem, & propugnatorem deligerem, vix mihi, PAULE AMPLISSIME, oblatus es, cum ecce in tuis oculis, in tuo ore, sapientiaque libentissime acquievi. Is enim in Te mihi oblatus est Vir, qui propter beatam quandam in omni litterarum genere eruditionis, doctrineque abundantiam, eximiam sibi nominis celebritatem pepererit Genue, Venetiis, Neapoli, Melite, Rome, ceterisque in nobilissimis Urbibus, ubi vel summo loco natos Adolescentes ad melioris Philosophiæ studia perutiliter informavit, vel sacri Oratoris personam singulari cum laude, ac Religionis dignitate sustinuit, vel præclara juxta, ac multitudine plurima ingenii sui monumenta constituit. Nam ut hic aureolos de Christianorum Balneis, ac

de Umbellæ Gestatione Commentarios, aliaque minorum quasi³
gentium opuscula litteratis alioquin hominibus probatissima, ta-
citus pratermittam, quis mihi satis volumen commendave-
rit inscriptum, Antiquitates Christianæ De Cultu S. Joan-
nis Baptistæ, quod superioribus diebus in lucem a clarissimo,
doctissimoque PACIAUDIO emissum est? Quanta enim, Deus
bone! inibi elucet penitioris Theologiæ, interdum etiam Phi-
losophiæ, ubique autem Criticæ artis scientia? Quanta Chri-
stianæ antiquæ rei, Pontificiæ historiæ, sanctissimarum reli-
gionum, caeremoniarumque cognitio? Quanta in interpretan-
dis nonnullis veterum monumentis, quæ Delio propemodum
natatore indigebant, felicitas? Accedit eodem singulare quod-
dam totius lumen orationis, quæ & scriptis dignitatem, ac
decus conciliat, & legentium animis jucunditatis solet affer-
re plurimum. Etenim res obscuras, ac perdifficiles tam la-
tine, ornate, copiose tractat, ut quæ duo in optimo quoque
Scriptore sapientissimus Poeta Horatius requirebat, argumen-
ti utilitatem, atque præstantiam cum nescio qua eorum, qui
legerent, voluptate conjunctam, duo hæc noster ille & per-
petuo præ oculis habuisse, & merito magno, immortalique
suo consecutus esse videatur. Commune hoc est, ut audio, eru-
ditorum, qui suum rebus statuere pretium norunt, de PACIAUDII
Opere, mentisque perspicacitate judicium. An de Persona,
totiusque vitæ ratione secus? Immo fortasse amplius. Nam
spectatissimos ad dignitatem honores, quos vel Emmanuel
Pintius summus Militiæ Melitenfis Magister, vel sacer Tea-
tinorum Ordo in eximium Virum communibus Equitum, Alu-
mnorumque suffragiis benivole consulit, non belle, non cum
magna judicii, ac prudentiæ laude non collocatos existimant.
Quin etiam quod lectissimorum ex omnibus Ordinibus homi-
num vel gratiam, vel familiaritatem tum alibi semper, tum
Roma in primis inierit, clarissimorum porro Antistitum, qui

4
ejus consuetudine impense delectantur, Cardinalium amplissimorum, ad quos, utcumque tempus, aut locus postulet, faciles habet aditus, Pontificis denique Maximi, qui hominem peramanter, perbenigneque complectitur, hæc PACIAUDIO boni omnes, & qui incorrupte judicant, verbis singularibus gratulantur. Neque id vero sine causa & gravissima, & maxima. Nam si de virtutibus his lenioribus sermo sit, quæ in quadam morum elegantia, & suavitate posita sunt, nemo eas in humanissimo Viro non laudare poterit, colere, admirari; si ornamenta animi spectem, in quibus id situm est, quidquid magistri vitæ Philosophi honestum, quidquid decorum nuncupant, eorum in illo non effigies, neque imago, sed ipsa res suis omnibus expleta numeris, ac partibus cernitur, infimis, mediocribus, summis perjucunda. Videlicet tantus est splendor in laude vera, fulgidissimi ut instar fideris omnium ad se oculos, animosque convertat. De Te hæcenus, PACIAUDI AMPLISSIME, sed ad Te nihil, ne scilicet modestiæ tuæ importunus, vel parum gratus, dum gratissimus esse cupio, obstreperem. Novi enim, planeque teneo, duplicem esse hominum, & omnino disparem rationem. Sunt quippe, monente etiam M. Tullio, qui virtute ipsa non tam multi præditi esse, quam videri volunt. Sunt quos vera species virtutis delectat, quique ad illam studiose se totos conformant. Illi laudem, & gloriam avidissime ubique quærunt, illi, fæctus ad ipsorum voluptatem sermo cum adhibetur, orationem hanc vanam testimonium esse laudum suarum amplissimum arbitrantur. Hi vero, etsi fortasse a laudis studio non abhorreant, coram tamen laudari se renuunt, recteque facta magis, unde solida, unde vera dimanat laus, quam laudem ipsam, cupide consecuntur. In quorum ego numero nisi Te collocem, impudens plane, ac vecors sim. Ea autem me causa permovit, ac impulit, ut ne
ver-

verbum quidem de privata Bibliotheca tua facerem, quam
Tu non exiguis impensis, laboribusque plurimis eo librorum
delectu, & copia exornavisti, quæ, Religiosi si hominis
ratio habeatur, est sane magna, aliena si opulentiae, non est
inelegans, quippe cum & summæ opes nonnihil fortasse in-
venire in illa possint, quod desiderent, nihil offendere,
quod contemnant. Interim hoc me non mediocriter recreat,
quod quidquid a me erat optandum maxime, & quod ad exi-
stimationem nominis mei, atque ad declinandam, vel sedandam
invidiam pertinere plurimum videbatur, in Te mihi felici-
ter & oblatum, & datum est. Nam ejusmodi ista nominis
inscriptio tui dubitare plane nec possum, nec debeo, quin
meis afferat his litterulis, ac scriptionibus dignitatem. Quas
vero voluntatis, amorisque erga me tui, cum vix Tibi de
facie notus essem, perillustres significationes dedisti, non solum
ille magno me animo esse jubent, sed certam etiam injiciunt
spem, a Te hoc genus, quod Tibi offero, observantia facile
in bonam partem acceptum iri. Quod si aliqui futuri sint
qui alte de Te, ut par est, sentientes perexiguum impro-
bent hoc pignus meum, spectent illi pervelim, quo Te ani-
mo conveniam, non quid Tibi muneri dandum esse statue-
rim. Vetus enim sapientum in primis hominum scitum est,
animum esse, unde rebus accedit pretium, unde leviora etiam,
atque ipsa per se non magni alioquin facienda munuscula il-
lustrantur.

APPROBATIO.

Dissertationem de Voce HOMOUSION, in qua ostenditur, vocem illam ab Antiochenis Patribus proscriptam, vel repudiatam non esse, authore R. A. P. Liberato Fassonio de CC. RR. Scholarum Piarum in Novo Collegio publico Sac. Theologiæ Professore concinnatam, Sacri Apostolici Palatii Rmō P. Magistro jubente, perlegi; & quidem volupe mihi fuit, Scriptoris prudentiam cum castitate sermonis sociatam in eo maxime fulgere, novisse, quod & Ecclesiæ inconcussum dogma, & veterum Patrum auctoritatem ita tuetur, ut omnem ab eis amoliatur invidiam, & eam merito in heterodoxos regerat Arianos, a quibus de more vel depravata, vel conficta jactabantur acta, nuper ab Arminianis Curcellæo, ac Clerico infeliciter propugnata. Cum vero nihil in hac tractatione aut S. Fidei dogmatibus, aut sanis moribus incongruum in ea repererim, prælo dignam esse censui.

In Collegio nostro S. Mariæ de Victoria ad Thermas Diocletianæ ipsi Idibus Juliis MDCCCLV.

F. Eduardus à S. Xav. C. E. olim S. Theologiæ prælector, nunc Supremæ Univers. Inquis. Qualific.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

F. M. de Rubeis Patriar. Constantinop. Viceger.

IMPRIMATUR.

Fr. Vincentius Elena Mag. Socius Reverendissimi Patris Magistri Sacri Palatii Apostolici Ord. Prædicatorum.

MEN-

MENDORUM CORRECTIO.

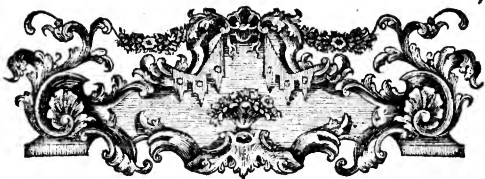
Pag. 16. lin. 24. <i>Alexaadrina</i>	<i>Alexandrina</i>
25. lin. 5. <i>& de Homœusii</i>	<i>& de Homœusii</i>
30. lin. 25. in aliquibus exemplaribus <i>διασχιζαδαι</i>	<i>διασχιζαδαι</i>
31. lin. 34. <i>homœusii</i>	<i>homœusii</i>
Ibid. lin. 35. <i>homœusio</i>	<i>homœusio</i>
38. lin. 16. omnem	totum
40. lin. 11. in aliquibus exemplar. Cum Dalmatio, porro,	Cum Dalmatio porro;

Leviora errata facile Lector benevolus emendabit.

..... Σώφρονος δ' ἀπιστίας
Οὐκ ἔστιν ἔδεν χρησιμώτερον Βρωτοῖς .

Eurip. in Helen.

DE VOCE HOMOUSION

DISSERTATIO.

UM Nicæni conventus Antistites, re diu, multumque perpensa, probe tandem intellexissent, ad Arianam comprimendam perfidiam nihil fore accommodatius, quam celebre τὸ ὁμολογίον, vel, ut latine dicam, *consubstantialis* vocabulum, quo uno Filii divinitas, naturæque cum Patre æqualitas luculentissime explicatur, omnisque impiis tergiversandi locus eripitur, communibus illud, concordibusque suffragiis consecrandum putarunt, compositæque abs se doctrinæ formulæ magna cum laude, & commendatione prudentiæ addiderunt. Nec certe sapientissimorum virorum expectationem, ac spem fefellit exitus. Nam tametsi Arianæ doctrinæ amatores, teste in primis gravissimo Athanasio, *omnia possint pro libidine, sophismatibus eludere, ac detorquere, nihilominus hanc solam vocem, utpote quæ suam hæresim confutet, reformidant: quam Patres quasi propugnaculum adversus impiam omnem eorum cogitationem conscripsere* (a). Itaque cum e nostrorum manibus, præclusis undequaque itineribus, versipelles illi aliter elabi non possent, omnem in id operam, atque industriam contulerunt, ut homousion sæmpiterna oblivione obscu-

(a) Lib. de Syn. num. 45. edit. PP. Maurin.

obscurarent, ex hominumque, si fieri posset, memoria delendum ostenderent. Quo autem facilius voti compotes fierent, brevi annorum undeviginti intervallo undecim, si Athanasio credimus, vel tresdecim, ut arbitratur Petavius (a), disciplinæ composuerunt formulas, posteriores prioribus sæpe contrarias, in quibus consubstantialis nomen reticentes, vel tanquam fatalem scopulum evitantes illam, cum Patre divini Filii cognationem, ac $\chi\iota\sigma\mu$ in Nicænis Comitibus optime constitutam varia ratione, & via explicarunt, seu verius impudentissime labefactarunt. Cum hoc hominum genere in idem facinus conspiravit olim Semiarianorum Familia, conspirant autem etiam nunc recentiores illi omnes, Stephanus præsertim Curcellæus (b), & Clericus (c), quibus Nicæna fidei nostræ formula non probatur. Eo vero inter cætera argumento ducuntur, quod confessa, & manifesta res sit, dictionem *homousion* in altero Antiocheno Concilio adversus Paulum Samosatenum habito proscriptam, ac repudiatam fuisse; nefas autem putari debeat damnatum, improbaturumque vocabulum adhibere, multoque magis Christianæ doctrinæ formulæ adscribere.

II. Quod autem *homousion* Antiocheni cœtus Proceres eliminaverint, Pontificii Scriptores, Theologique non ambigunt. Immo sententia isthæc est ab antiquissimis in posteros propagata temporibus, quæ ita inveteravit, plurimorumque tanquam in venis, & medullis insedit, ut imprudentiæ notam vix, ac ne vix quidem declinaturus videri fortasse possit, si quis a recepta illa sententia, ac persuasionem discederet. Nostri igitur de repudiata ab Antiochenis Patribus dictione *homousion* litem adversariis non intendunt; tantum rationes, causasque facti subtiliter consecantur, quo deinde Nicænos Antistites ab omni invidia liberent, ostendantque eosdem recte, fructuose, prudenter vocem hanc suæ formulæ addidisse. Quæ nec ipsi in Theologia Tirones ignorant. Ego tamen de verbo *homousion*, pace sapientissimorum hominum dixerim, aliter statuendum existimo, & quam-

(a) Lib. 1. de Trinit. cap. 9.

(b) Quatern. Dissert. 1. pag. 132.

(c) Biblioth. Tom. 10. pag. 408.

quamvis antea communis mihi arrideret sententia , gravissimis tamen rationum momentis nunc moveor , cur a clarissimorum virorum opinione dissentiam : Rationes illas in hac lucubratiuncula breviter , ac perspicue exponam , neque id sane aut novitatis , aut inanis gloriolæ studio , a quo semper abhorruï , sed veri reperiendi gratia , quod bono cuique Theologo in omni vita propositum esse debet .

III. *Ac ne forte roges , quo me duce , quo lare tuter (a)* , qui vetustissimam opinionem tot , tantorumque Theologorum mentibus tam penitus insitam convellendam aggrediar , scias , velim , facem mihi , ac lumen commodè prætulisse virum perdoctum , in divinisque omnibus disciplinis , & artibus versatissimum Prudentium Maranum ⁽¹⁾ , ex cujus lectione sincere , pro eo sane , ac debeo , candideque confirmo , me non mediocriter profecisse , edendique hujus opusculi occasionem nactum esse . Nihil astute dissimulo , quia *benignum est , plenumque pudoris ingenui fateri per quos profeceris* , uti nos admonet præclare Plinius ^(b) . De reliquo nihil tale expectabam , cum sententiæ meæ jacta quasi semina , & fundamenta deprehendi in Theodoro Peltano , Cardinali Baronio , Binio , Labbeo , Stephano le Moyne , aliisque , qui nescio quam fidei formulam in Antiocheno conventu editam , & de qua in extrema opellæ parte dicturus sum , amplexantur . Maranum si demas , & quos proxime nominavi Scriptores , qui nec opinanti mihi novum veluti signum ad bene sperandum sustulerunt , nullis aliorum , quod

B

sciam ,

(a) Horat. Lib. 1. Epist. 3.

(b) Præfat. Histor. Natur.

(1) Lib. 4. cap. 29. Operis de Divinit. Jesu Christi , & cap. 7. *Dissertationis de Semarianis* , in qua nova editio operum S. Cyrilli Hierosolymitani a P. Toutteo adornata defenditur . Prodiit Dissertatio illa gallice scripta Parisiis anno 1722 , ejusque mentionem faciunt Actorum Trevolentium conditores ad annum 1723 . Verumtamen ipsum ego Auctoris opusculum , etsi celebriores Urbis Bibliothecas excusserim , reperire non potui . Cæterum nostram , ac Marani sententiam inter reliqua Theologiæ capita publice superioribus mensibus disputandam proposuit ingeniosissimus Vir nobiscum & studiis eisdem , & vetustate amicitiae conjunctissimus Ludovicus Galbiati ex Cœlestinorum Familia in pererudita lucubratione , quæ inscribitur , *Animadversiones in Verbum Dei scriptum &c.* par. 2. pag. 54. , quod eo etiam dico , ne cui fortasse videar suam laudem , aut gloriam invidere .

sciam, auctoritatibus stipatus in lucem exeo; tantum rationibus, argumentisque confido, quæ spero a Lectoribus æqui, bonique consultum iri, si integris animis expendentur, semotis contentione, & odio, quibus, ut Melchior Canus gravissime tradidit, frequenter solent hominum exoculari iudicia (a). Quin ex illa etiam parte in bonam de me spem inducor, quod certe e Religionis potius dignitate facturus sim, si ostendero, nihil unquam minus Antiochenos Patres, quam de damnando, aut rejiciendo homousio cogitasse.

IV. Vocem ergo homousion, ut hinc potissimum ordiar, in Antiocheno Concilio proscriptam, ac repudiatam non esse, ex certissimis antiquæ historiæ monumentis efficitur, quibuscum censura illa perspicue pugnat, nedum conciliari non potest. Antiochena altera Synodus adversus Paulum Samosatensem Antiochiæ Antistitem anno 269 congregata est, & usque in annum posterum continuata, ut recte demonstratum a Pagio (1). Tunc autem necdum nonus, vel etiam octavus annus inierat, ex quo Pentapolitæ nonnulli Dionysium Alexandrinum Episcopum apud cognominem Romanum Pontificem accusaverant, *quod rem creatam, nec Patri consubstantialem Dei Filium affirmaret, ως λέγοντα ποιεῖν, καὶ μὴ ὁμοῦσιον τὸ τοῦ τῷ Πατρὶ* (b). Criminationibus occasione præbuerat celebris Dionysii ad Euphranorem, & Ammonium epistola, ubi cum Sabellianam perfidiam viribus omnibus profigendam suscepisset, visus est ad contrarium errorem adhærescere. Lectis Pentapolitarum litteris, Romanus Pontifex Dionysius Episcopos ad Comitia vocat, quibus rem ægre, ac moleste, ut par erat,

(a) De Loc. Theol. lib. 6. cap. 2.

(b) Athanas. Lib. de Syn. num. 43.

(2) Moneo, secundum hoc Antiochenum Concilium ab Harduino (Ind. Concil. Tom. 1.) tertium appellari. Is enim Concilium quoddam intermedium admittendum existimat habitum Antiochiæ anno 268, cui Firmilianus Cæsariensis Antistes præfuerit. Et si vero Harduini sententia sua probabilitate non careat, satis tamen perspecta, atque explorata non est; mea vero Dissertatio nihil inde capit detrimenti. Quod igitur cum plerisque secundum ego appello Concilium, tu, si placet, tertium, seu vitandæ obscuritatis gratia, postremum nominabis. Habebis enim docilem, non repugnantem Theologum.

erat, ferentibus, ille statim totius conventus sententias ad Dionysium Alexandrinum rescripsit, jubens, ut sibi, famæque suæ consulere, & crimina, quorum a suis popularibus accusabatur, quamprimum dilueret. *Synodus Romæ coacta*, ait Athanasius, *rem indigne tulit; Romanus autem Episcopus omnium sententiam ad Dionysium gentilem suum perscripsit (a)*. Qui, tristi accepto nuncio, cum iniquas de se suspiciones Romani Pontificis animo diu insidere pati non posset, prolixam e vestigio epistolam ad illum dedit, ubi mendacii illatum sibi crimen coarguit, qua parte Filium consubstantialem Patri negasse dicebatur. Nec multo post offusas nomini suo tenebras penitus dispersurus quatuor aliis libris ad eundem Pontificem missis diligentius purgavit se, & defendit. Nam in eorum primo, ut est apud Athanasium, his verbis adversarios suos ad silentium adigebat. Εἴτα τοῖς ἱκανωτέροις, καὶ προσφαιτέροις ἐνδιέτριψα, καὶ πλέον διεξήλθον περὶ τῶν ἀληθεσιῶν, ποικίλα προτεπέξευρῶν τεκμήρια, ἅπερ καὶ σοὶ δι' ἄλλης ἐπιστολῆς ἔγραψα, ἐν οἷς ἠλεγξα καὶ ὁ προφέρουσιν ἔγκλημα κατ' ἐμὲ ψεύδος οὐ, ὡς ἔ' λέγοντος τὸ Χριστὸν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τὸτό φημι μὴ εὐρηκεῖναι, μηδὲ ἀναγνώκεῖναι ποῦ τῶν ἀγίων γραφῶν, ἀλλάγε τὰ ἐπιχειρήματα μοῦ τὰ ἔξης, ἃ σείσωπῆκασι, τῆς διαβολῆς ταύτης ἐκ ἀπάθει. Quæ verba sic latine se habent. Deinde in congruis, Quæ naturæ rei accommodatioribus magis sum immoratus, ac pluribus ea, quæ certioris erant fidei, exposui, variis excogitatis exemplis, quæ tibi in alia epistola scripsi, quibus eorum criminationem depuli, mendacemque ostendi, quæ agebant, me Christum negare Deo. esse consubstantialem. Tameñ enim fateor, me hoc vocabulum nusquam in Scripturis sacris vel invenisse, vel legisse, attamen argumenta mea, quæ subsequuntur, quæque isti tacuerunt, ab hac sententia nihil discrepant (b).

V. Ex hoc autem eventu, qui neque in dubium vocari potest, nec semel ab Athanasio (c) veluti res certa, atque explorata Arianis objicitur, illud necessario existit, ter-

(a) Ibid.

(b) Athanas. de sententia Dionys. num. 18.

(c) Ibid. De Decr. Nicænæ Syn. & de Syn.

tio Ecclesiæ sæculo consubstantialis vocabulum longe, lateque pervulgatum fuisse; primum in Romana Provincia, ubi Summus Pontifex, coacto concilio, consubstantialitatis doctrinam confirmavit; secundo in superiori Libya, unde Alexandrini Antistitis nomen veluti parum pium ad Romanum Pontificem delatum est; tertio apud Ægyptios, in quorum regione Dionysius impactam sibi calumniam viriliter depulit, & de Filii consubstantialitate tam illustria reliquit impressa scriptis suis vestigia. Nec sane, nisi vox illa multo ante, tempore adhiberi cœpisset a Patribus, cum de divina Filii natura differerent, causæ aliquid erat, cur Pentapolitæ tot in Alexandrinum Dionysium turbas, atque tragedias excitarent, quod Dei Filium Patri consubstantialem esse non diceret. Erat igitur homousion multorum vox percelebrata sermonibus, eamque, ut alia nunc testimonia prætermitam, Origenes nominatim, quem Dionysius noster audiverat, usurpavit (3).

IV. Por-

(3) Ut liquido, clareque pateat, Origenem annumerandum esse Patribus, qui ante utrumque Dionysium vocem homousion receperunt, Apologiam ab egregio Christi Martyre Pamphilo pro Origene editam consulamus. Pamphilus igitur ex sua, Origenisque sententia probaturus, quod *quousios est cum Patre Filius*, idest unius substantiæ, hæc profert testimonium ex illius Commentariis in epistolam ad Romanos de prompta. Cum autem discutitur hoc, quod dictum est de Filio Dei, quod sit splendor gloriæ, necessario videtur simul differendum & illud, quod dictum est, non solum quia splendor est lucis aternæ, sed & quod hinc simile in sapientia Salomonis refertur, in qua seipsam Sapientia describit dicens: Vapor est enim virtutis Dei, & aporrhæa omnipotentis Dei gloriæ purissima. Paucisque interjectis: oportet autem scire nos, quia per ineffabilia quedam, & secreta, & recondita, quodammodo vim sibi faciens Scriptura sancta conatur hominibus indicare, & intellectum suggerere subtilem, vaporis nomen inducens. Quod ideo de rebus corporalibus assumpsit, ut vel ex parte aliqua possimus intelligere, quomodo Christus, qui est sapientia, secundum similitudinem vaporis ejus, qui de substantia aliqua corporali procedit, sic etiam ipse ut vapor quidam exoritur de virtute ipsius Dei: sic & sapientia ex eo procedens ex ipsa Dei substantia generatur; sic nihilominus & secundum similitudinem corporalis aporrhææ, esse dicitur aporrhæa gloriæ omnipotentis pura quedam, & sincera. Quæ utraque similitudines manifeste ostendunt, communionem substantiæ esse Filio cum Patre. Aporrhæa enim *quousios* videtur, idest unius substantiæ cum illo corpore, ex quo est aporrhæa, vel vapor.

His recitatis, Origenis doctrinam Pamphilus sic confirmat, ac laudat:
Satis

VI. Porro cum hac historia conciliari nullo pacto potest sententia, quæ in Antiochenis Comitibus adversus homousion lata fertur. Quis enim rem facile non perspiciat? Ob frequentem vocis usum paucis ante illa Comitibus annis vel ipsi, quos vocant, Laici certo sciunt, esse Dei Filium consubstantialiæ cum Patre: suspicantur, seu potius fingunt, id dogma a Patriarcha suo negari, statimque illum magnæ in Deum impietatis insimulant: Romanus Pontifex, convocatique Antistites, tanquam in gravissimo crimine, indignantur: mox ad Dionysium plena mittitur querelarum epistola: ipse vero, nulla mora interposita, detestatur invidiam, scriptisque conatur ostendere, se nunquam tantum scelus concepisse (§. 4.): cum ecce Synodus Antiochiæ brevi post intervallo coacta ad dejiciendum de gradu hominem, qui Dei Filium purum esse, putumque hominem delirabat, omnia sus, deque vertit, & acta utriusque Dionysii abrogat, & rescindit. Non solum enim non declarat, ut optima tuendæ fidei ratio postulabat, Filium esse Patri homousion, verum etiam, id, quod reprimendo errori maxime contrarium erat, vocem ipsam homousion in Romano Concilio,

at-

Satis manifeste, ut opinor, & valde evidenter ostensum est, quod Filium Dei de ipsa Dei substantia natum dixerit, idest $\theta\upsilon\sigma\upsilon\iota\sigma\iota\omicron\nu$, quod est ejusdem cum Patre substantiæ; & non esse creaturam, neque per adoptionem, sed natura verum Filium, & ex ipso Patre generatum. Audistis? Animadvertit hic Pamphilus, Filium Dei apud Origenem Patri $\theta\upsilon\sigma\upsilon\iota\sigma\iota\omicron\nu$ nominari, quamvis id Origenes non de Filio, sed, quod eodem recidit, de aporrhæa, seu vapore asseveret. Suspiciari autem prudenter, meritoque non potes, vocem $\theta\upsilon\sigma\upsilon\iota\sigma\iota\omicron\nu$ Rufini Interpretis manu injectam fuisse. Tribus enim in locis Rufinus græcum vocabulum retinet, ut Lectores admoneat, illud in græcis exemplaribus reperiri; nec latino consubstantialis nomine utitur, ne cui nomen videatur de suo addidisse, atque in opere, quod latine interpretabatur, non ipsum nomen, sed rem tantummodo nomine significatam reperisse.

Interim, ut de vocis homousion antiquitate constaret, adjicere illud nunc possem, Auctorem Libri, qui *Περὶ τῆς ὁμοουσίου* inscribitur, & Mercurio Trimegisto diu tributus est, diserte Dei Filium Patri homousion appellasse. Auctorem porro Christianum esse hominem, nec longe post Apostolorum tempora emerissee, optime probatum Petavio Lib. 1. de Trinit. cap. 2. §. 3. & 4. Sed Scriptoris ejus auctoritate ad conficiendum, quod volo, mihi opus non est. Id tamen notatu erit perutile.

atque a tot Patribus consecratam proscribit, planeque repudiat. Quam belle, quæso, sibi hæc, & egregie respondent? Neque enim vero est consentaneum, tot præclarissimos & sanctitate, & doctrina Antistites, quot Antiochiam in causa Pauli convenerant, aut nescivisse, quod nec ipsos populares latebat, aut scientes, prudentesque id vocabuli, quod veluti quoddam rectæ fidei insigne, & quasi nota habebatur, ab usu Ecclesiæ removisse. Ab omni autem verisimilitudine abhorret, ut rem paucis antea annis in luce totius Ecclesiæ inter utrumque Dionysium gestam ignoraverint, multoque magis, ut a debita erga illos pietate, observantiaque discesserint, damnantes quod isti ex veterum instituto sanciverant, cum præsertim hoc semper in more positum fuerit, ut Patres majorum leges, ritus, consuetudines diligentissime retinerent. Proprium est enim Christianæ modestiæ, ac gravitatis a majoribus accepta servare, ut pulchre docuit Vincentius Lirinensis. Adde, quod Antiocheni Antistites antea Dionysium Alexandrinum ad Comitium invitaverant (a); ac suas litteras omnibus quidem Episcopis, sed nominatim tamen Dionysio Romano Pontifici, & Maximo Dionysii Alexandrini successoris inscribunt, tantum abest, ut eorum decreta, atque sententias abrogare voluerint. Nam qua demum præ Romano Pontifice auctoritate valebant, ut ejus scitis, sanctionibusque intercederent? Probatissimis ergo historiæ monumentis repugnat, ut vox homoufion in Antiocheno conventu proscripta, ac repudiata dicatur.

VII. At enim cum voce ejusmodi Paulus abuteretur, operæ pretium fuit illam rejicere, ac de medio remove. Præclare vero. Nam si homo impius dictione homoufion abutebatur, at caste, integreque alii utebantur. *Male intelligitur homoufion*, apte respondisset Hilarius; *quid ad me bene intelligentem* (b)? Satis erat, ut quam illi Paulus falsam notionem subjecerat, execrarentur, vocisque vim, ac potestatem exponerent (c), quin vocem damnando alii erroribus

(a) Epist. Synod. 2. Concil.

(b) Lib. de Syn. num. 85.

(c) Apposite eodem loco adversus Semiarianos Hilarius: *Sed male alius homoufion intelligit. Damnemus in commune vitiosam intelligentiam,*

bus aditum aperire, nullamque & Patribus, & Romano in primis Pontifici adhibere reverentiam viderentur, a quibus homousion approbatum non solum, sed etiam quasi illustre quoddam incorruptæ doctrinæ indicium constitutum esse intellexerant. Viderint igitur, viderint adversarii cujus demum fuisset pietatis, & prudentiæ repudiare vocabulum, cujus censoria animadversio errorem unum oppugnabat, alteri viam muniebat, & quo rejecto, tota majorum, tota Pontificis Maximi labefactabatur auctoritas. Atque hic ego Curcellæum potissimum velim, Clericum, cæterosque heterodoxos Scriptores, qui Nicænæ formulam variis nominibus, idque audacissime, reprehendunt. Nam si imprudenter, ut fingunt, Nicæni Antistites verbum homousion in publicas tabulas retulerunt, quod in Antiocheno Concilio proscriptum sit, inconsiderate etiam, ac temere Antiocheni Patres idem nomen non multo ante auctoritate publica, consecratum notassent, ejusque usum interdictum omnibus voluissent. Divine prorsus ex Semiarianorum principiis acutissimus Athanasius, *si quis igitur eos, inquit, qui Nicææ convenerunt, arguit, quod præter majorum decreta quedam protulerint, is jure septuaginta Episcopos reprehendat, quod majorum suorum decreta non servarint*. Prius quippe erant ambo Dionysii, atque ii, qui tunc temporis Romæ convenerunt Episcopi (a).

VIII. Ad hæc nonne Antiocheni Patres experientia, longoque usu didicerant, nihil magis esse impiis familiare, vel proprium, quam ut sacrarum litterarum oraculis ad errores suos constabiliendos nefarie abutantur? Neque tamen colligebat quispiam, ea loca continuo averruncari oportere. Unicuique certe facile poterant in mentem venire rationes hisce similes, quibus Semiarianos posteriori memoria perstrinxit Hilarius. *Si timemus, aiebat hic noster, ne homousion male intelligatur, ergo deleamus in Apostolo quod dictum est: mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, quia non auferamus fidei securitatem; pauloque post, sed homousion potest male intelligi? Constituatur qualiter bene possit intelligi. Exilio propemodum gaudio, cum video, tantum virum mihi in dissolvendo argumento tam belle præire.*

(a) De Syn. num. 45.

quia ad auctoritatem hæresis suæ Photinus hoc utitur
 Pereat quoque ad Philippenſes ſcripta epiſtola aut igne, aut ſpongia, ne in ea Marcion relegat, & habitu inventus ut homo, phantaſiam corporis conſtituens eſſe, non corpus. Non extet Evangelium Joannis, ne Sabellius diſcat, Ego, & Pater unum ſumus. Neque iſti nunc creaturæ prædicatores ſcriptum habeant; Pater major me eſt Male intelligitur homouſion, quid ad me bene intelligentem (a)? Hæc porro Hilarii, aut id genus ſenſa ſimilia poterant ſe ſtatim offerre Antiochenis Epiſcopis, quæ eos a rejicienda, pleſtendaque voce homouſion deterrerent. Quod igitur conſubſtantialis vocabulo Paulus abuſi potuerit, fatearis neceſſe eſt, cauſam eſſe nullam, cur illud a Patribus proſcribi debuiſſe affirmemus; aliunde cum optimæ nobis ſuppellant rationes, quamobrem ſtatuamus, reiſſa proſcriptum non eſſe (§. 6.), exinde allati a nobis argumenti vis nullo modo enervatur.

IX. Quin etiam non leve illi auctoritatis pondus, ac momentum adjicitur ex quibuſdam litteris adverſus Paulum Samofatenum conſcriptis, ubi homouſion plane, aperteque dicitur a noſtris majoribus in exponenda Filii divinitate, uſurpatum. Litteræ ſic inſcribuntur. *Beati Dionyſii Archiepiſcopi Alexandrini epiſtola adverſus Paulum Epiſcopum Antiochiæ. Dionyſius, & Compresbyteri Eccleſiæ Alexandria in Domino ſalutem (b).* Quamvis autem hanc epiſtolam a Turriano latine redditam Turrianus ipſe, Cæſar Baronius, Petavius, alique complures inſcriptionis ratione adducti Dionyſio noſtro fidenter adſcripſerint, nihilominus alicui potius ex Patribus, qui ad Antiochenas Synodos convenerunt, acceptam retulerim. Nam, ne quid dicam de ſtilo, ex quo argumentatur Valeſius (c), Antiocheni ſecundi Concilii Antiftites in ſuis litteris luculenter docent, Dionyſium ad Eccleſiam tantum Antiochenam, non ad Paulum ſcripſiſſe, immo huic ne ſalutem quidem dixiſſe. *Scriptiſit quidem, ajunt Antiochiam, ſed erroris ducem ne ſalutare quidem dignatus.*

(a) Lib. de Syn. num. 85.

(b) Apud Labb. Tom. 1. Concil.

(c) Not. ad Lib. 7. Euſeb. cap. 30.

tus est, neque ad eum nominatim, verum ad universam Antiochenſem Eccleſiam litteras ſuas direxit. At in episto-
la, quæ Dionysii nomine circumfertur, is ſemel, aut bis Paulo
ſcripſiſſe litteras dicitur in hæc verba: *reſcripſimus ad ea,*
quæ prius ſcripſiſti (a). Quæ loca cum inter ſe non cohæ-
reant, episto-
la, de qua agimus, Dionysio abjudicanda est,
veriusque cum Pagio (b), Caveo, & Fabricio alicui de Episcopis,
qui Antiochenis illis Conciliis interfuerint, adſcribetur. Nam
certe quidem ex his uni, niſi Dionysio tribuenda. Jam ve-
ro hujus Auctoꝝ epistolæ de homouſio perhonorifice memi-
nit, cum Dei Filium *Verbum Patris* appellet, *per quod o-*
mnia Pater fecit, & quod SS. Patres homouſion (c) Patri di-
xerunt, λόγον τοῦ Πατρὸς, δι' ὃ τὰ πάντα ἐποίησεν ὁ Πατήρ, καὶ
ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ εἰρημένον ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων (c): rursus igitur
in vetera monumenta non quadrat opinata illa nostræ
vocis damnatio. Cui rationi ſua omnino conſtat vis, quo-
cumque demum te verteris. Ea enim adverſus Paulum episto-
la vel in prioribus, vel in poſterioribus Antiochenis Comi-
tiis

(a) Init. Epist.

(b) Ad ann. 264. num. 3.

(c) Apud Labb. ibid. pag. 875.

(5) Tam præclaro hujus epistolæ teſtimonio, §. 4. & 5. ac nota 3. per-
moti Limborchii, multoque magis Sandii vel inſcitiam, vel impudentiam
mirari ſatis non poſſumus, qui (de Script. Eccleſ. pag. m. 39. 40.) non ſo-
lum vocem homouſion ante Nicæna tempora novitatis accuſat, verum,
ipſum quoque Athanaſium temere ſcribit, in eorum verſatam ſententia, qui
faterentur, vocem illam in Nicæno demum Concilio a Patribus fabricatam
ſuiſſe. Vides præterea, humani aliquid paſſum eſſe, virum alioquin & ſa-
pientiſſimum, & ſanctiſſimum Auguſtinum, cum Lib. 3. contra Maxim.
cap. 14. & tract. 97. in Joan. ait: *adverſus impietatem Arianorum heretico-*
rum novum nomen homouſion Patres condiderunt; ſimiliterque Vigilium
Tapſitanum, qui in Dial. coram Probo Athanaſium, & Arium in hæc ver-
ba diſputantes inducit: *quoniam res antiqua novum nomen homouſion acci-*
pit, non vocabulo novo novæ rei virtus acceſſit, hoc utique requiro, utrum
res, quæ antiqua eſt, ſimul a te cum nominis novitate damnetur. Non enim
vox homouſion nova erat vox, nec primum in Nicænis Comitiis ad pro-
ſtiganda impia Arii dogmata uſurpata eſt. Boni tamen Scriptoꝝ candor po-
ſtulare videbatur, ne heterodoxi Theologi hæc Auguſtini, & Vigili loca
avide arriperent, ut inde vocem illam, veluti novam, vetuliſque Patribus
ignotam traducerent, cum ipſi aliunde locupletiffimis teſtimoniis, & argu-
mentis, quæ protuli, uberrime reſellantur.

tiis prodit : si in prioribus , superius redit argumentum (§. 6.), hoc amplius , quod in eadem Pauli causa vox homouision fuisse adhibita , nec proinde extrema initiis , quod turpe est , conuenissent : si vero in posterioribus , aperte liquet , homouision probatum fuisse , non suppressum , aut oblitteratum silentio .

X. Accedit alterum , & mea quidem sententia gravissimum argumentum ex illorum petito ignorantia , & silentio (sunt hi autem in duplici genere positi , nostri , & Ariani) , a quibus res ignorari non poterat , nec silentio prætermitti . Factum enim , quod Patribus Antiochenis affingitur , in squallore , & tenebris jacuit totos fere annos 90 , quot scilicet numerantur a secundo Antiocheno Concilio usque ad annum 358 , quo Ancyrae Semiarianorum Synodus habita est , ac coepit tandem damnati homouision aliquod apparere vestigium . Sic ergo exordior .

XI. Si Antiocheni Antistites suis sententiis consubstantiale de medio sustulissent , debuit certe ejus decreti fama in omnes regiones pervadere , cum litteras suas de gestis abs se rebus ad omnes Ecclesias miserint , ut ipsa illarum declarat inscriptio his verbis contexta : *Dionysio , Maximo , & omnibus ubicumque in orbe terrarum collegis Episcopis , Presbyteris , Diaconis , & universæ , ac catholice sub cælo Ecclesie* (6) . Quamobrem si tantum turbarum , atque tumultuum conflatum est , cum unus Dionysius in nonnullorum Pentapolitarum odium , atque offensionem incurrit (§. 4.) , quan-

(6) Hæc Antiochenorum Patrum epistola cum Romam perlata est , Summus Pontifex Dionysius jam e vivis excefferat . Blondellus in Libro contra Primatum Romani Pontificis deduci hinc posse contendit , Romanum inter Pontificem , & Orientis Antistites non magnam olim necessitudinem intercessisse , cum hi parum de Dionysii statu solliciti essent , nec quidquam de illius morte audivissent . Sed hallucinatur Blondellus , errorque ex eo oritur , quod falso existimet , Antiochenam secundam Synodum exeunte anno 270 convocata , vel coactam fuisse . Ex alia vero parte Orientis Episcopos cum Romano Pontifice magnum habuisse commercium , supremamque ejus in omnes Christiani Orbis provincias auctoritatem agnovisse , ut cætera argumenta dissimulem , ex ipsa hujus epistolæ inscriptione , ex Pentapolitarum ad Dionysium litteris &c. colligere Blondellus manifeste poterat , si quidem ingenuus esse voluisset , nec partium studio , quod sane dedecet , plus æquo obtemperasset .

quanto turbarum plus exortum fuisset, si septuaginta, eo-
que amplius sacrorum Antistites (7) apud omnes Ecclesias
offendissent, neque levem de se, rebusque a se gestis inje-
cissent suspicionem, sed consignata publicis monumentis, ac
litteris dedissent indicia: idque eo maxime tempore, quo
utriusque Dionysii factum omnium sermonibus percrebuerat?
Nunc tamen neminem mussitasse, nedum decreto illi non
reclamasse invenimus, immo Synodi acta, ne excepta qui-
dem, cujus agebatur auctoritas, Roma, omnium favore,
plausu, gratulationibus ubique excipiuntur, semperque in
pretio, & honore sunt habita. Quem, oro, non moveat, in
re potissimum ad Religionem spectante, tantum, tam late-
que diffusum silentium?

XII. Saltem ab Arianis decretum ejusmodi, si quod
emanasset in lucem, ignorari non poterat, cum primi Aria-
ni & complures Antiochenos Patres vidissent, & litteræ in
omnium manibus versarentur, & illi undequaque errorum
suorum præsidium, patrociniumque conquirent. Cito ergo,
quod ait Maranus, olfecessent venatici illi canes, si quid in
vocabulum homousion hisce litteris constitutum fuisset, nec
rem sibi optatissimam vel alibi, vel in Nicæno Concilio dis-
simulandam putassent. Decretum, inquis, Arianos non la-
tuit, sed objicere noluerunt. Longe id vero abest, ut sus-
picer. In hac enim controversia, in qua veluti pro aris, &
focis acerrime pugnabatur, nemo paullo prudentior aut obli-
vionem, aut negligentiam Arianis affinget hominibus, qui
nihil solebant intentatum relinquere, quo decreta sua de-
fenderent. Quam igitur probabilem afferes rationem, cur

C 2

ab

(7) Episcopos, qui Antiochiam Paulum e gradu, ac loco moturi con-
venerant, Athanasius 70. fuisse commemorat, 80. Hilarius, alii multo plu-
res. Athanasio, & Hilario assentiendum existimo, etsi universa re, ac
sententia differre inter se videantur. Nam si aliquot supra septuaginta con-
fluxisse Episcopos Antiochiam statuamus, numero pleno, ac rotundo, sep-
tuaginta, vel octoginta sine veritatis injuria dici possunt. Pagius hanc Scri-
ptorum discordiam aliter componi posse arbitratur. Illud omnino veluti
certum crediderim, quod qui prope innumerabiles, aut pene infinitos An-
tistites eo convenisse ab Eusebio narrari putant (Lib. 7. hist. cap. 29.),
interpretatione Valesii decepti sint, a quo Eusebii verba *πλείων ὄσων ἐπι-
οκῶσαν*, numero prope innumerabilem, latine redduntur. Verti enim e græco
debuerat, *quamplurimorum Episcoporum*.

ab Antiochenis ad Ancyrana usque Comitia nemo unus celebrati illius decreti meminerit, nullum prorsus ea de re verbum, immo ne syllaba quidem in veteribus monumentis occurrat? Habuerunt enim Ariani & sæpe alias, & in Nicæno præsertim conventu, ubi præclaram illam suam eloquentiam, atque eruditionis copiam ostentarent. Nam quanto animi ardore, atque impetu certatum hic sit, ne consubstantiale Nicænæ formulæ adderetur, ignorare arbitror neminem. Ariani nonnulli, Socrate (a), Sozomenoque (b) testantibus, vocem obruendam silentio clamabant, quod Sabelliani, vel alii falsam ei sententiam possent subijcere, comminiscentes, voce istiusmodi partitionem significari substantiæ: quapropter res diu, ac serio in deliberatione versata est: iidem tamen fuisse id nominis Antiochiæ sublatum e medio tacuerunt. Non dissimiliter disputabat cum suis Arius in epistola, quam Alexandro Alexandrino Antistiti obtulit, in qua profitebatur, *non esse Filium, ut Manichæus volebat, ejusdem cum Patre substantiæ partem*, ὅδ' ὡς Μανιχαῖος, μέρος ὁμοῦσπον τοῦ Πατρὸς τὸ γέννημα εἰρηγήσατο (c), at neque hic Arianæ cohortis dux Antiochenum edictum, vel decretum, commemorat. Per idem tempus ex Pauli Samosatani discipulis multi supererant. Hos quippe Nicæni Patres perstringunt 19. illo Canone, quo scitum est, ut, si Paulianistæ ad nostros redierint, salutaribus aquis antea expientur. Suspiciari Ariani facile poterant, Paulianistas verbo homousion abufuros, si iterum revocaretur in scenam, reclamandi præsto erat occasio; nec reclamant tamen, taciturni omnes, muti, elingues. Mirum! Levem, ais, questionem movissent. Levem ne, an gravem non disputo. Hoc scio, Arianorum ingenium fuisse ad quodvis arripiendum, proclivius, quam ut illos silere permitteret. Nullos enim hæc hominum natio conatus non adhibuit, ut homousion oppugnaret. Saltem Ariani in Nicænis Patribus desiderassent prudentiam, qui, Paulianistis adhuc superstitibus, vocem recipere, & referrent in tabulas, quam ad illorum refel-

len-

(a) Lib. 1. cap. 6.

(b) Lib. 3. cap. 18.

(c) Apud Epiph. hæz. 69. num. 7.

lentos errores Antiocheni olim Antistites proscriptissent. Sua id sponte succurrebat in mentem, neque homouſii oſores tam religioſe ſilentii leges ſeruaſſent.

XIII. Quod autem a Georgio Bullo confidenter dictum reperio, dubitandum non eſſe, quin in Nicæniſ Comitiis præcipua hæc de Antiochenorum Patrum decreto difficultas, vel ratio propoſita fuerit, ſtudioſeque ad trutinam revocata (a), in eo & hominiſ prudentiam deſidero, & mihi immortaliter gaudeo. Prudentiam in primis viri docti deſidero. Nam, ut modieſtiæ cauſſa Tullii utar ſententia, *quid ſtultius, quam obijcere adverſario, quod ille ſi verbo negavit, longius progredi non poſſit, qui objecerit* (b)? Deinde immortaliter mihi gaudeo. Cum enim Bullus, etſi aſſeveranter loquatur, meris tamen ducatur ſuſpicionibus, vel conjecturis, neque enuntiationis ſuæ ſpecioſam aliquam aſſerat rationem, immo ne aſſerre quidem poſſit, ſuis ipſe dictis argumenti noſtri vim, & efficacitatem agnoſcit. Agnoſcit enim, ac probat, produci ab Arianis decretum Antiochenorum Antitiſtum debuiffe, ſi quidem illi vocem homouſion condemnafſent, licet in eo ſine dubio erret, quod decretum reapſe productum eſſe aſſeveret. Bullum autem errare, & Theologos habeo conſiſtentes, & ex ſuperioribus, aliisſque, quæ mox ſubjiciam, probatiſſimis documentis non difficulter efficitur. Verius igitur ex Arianorum, ut arbitror, aliorumque adductus ſilentio argumentatur Stephanus Curcellæus (c), qui congregatos Nicææ Pontifices nihil de Antiocheno decreto audiviſſe contendit, niſi quod præpoſtere exinde cogit, eos per imprudentiam vocabulum homouſion ſacræ formulæ adjeciſſe, cum hoc potius cogere debuiffet, Antiochenum illud decretum eſſe ad fabulas amandandum. Vides ex his, quæ demum efficientia ſit veritatis, quæ interdum etiam ab invitis aſſenſum extorqueat. Nam vel ipſi adverſarii argumentis noſtris pondus ſententiis ſuis, auctoritatemque conciliant. Pergamus igitur tam bonis avibus, ſilentiiſque perpetuitatem, atque conſtantiam, quod

(a) Deſenſ. Fid. Nic. ſeſſ. 2. cap. 1. §. 10.

(b) In M. Antonium Philipp. 2. 4.

(c) Loc. ſupra cit.

quod expendendum suscepimus ; adhuc studiosius investigemus .

XIV. Nam si muti , ut docui , Ariani , non minus mutus , aut elinguis cupidissimus Arianorum Eusebius . Is enim in epistola , quam Nicæno dimisso conventu ad suos Cæsaream dedit , homousion a nostris Majoribus usurpatum agnoscit , eoque permotum se ait , cur idem probaret , damnatum , tamen , ejusque interdictum usum ignorat . *Επί και , inquit , τῶν παλαιῶν ἑκείας λογίας , καὶ ἐπιφανῆς ἐπισκόπος , καὶ συγγραφεὺς ἔγνωμεν ἐπὶ τῷ τοῦ Πατρὸς , καὶ τοῦ Τιού Θεολογίας τῷ τοῦ ὁμοουσίᾳ συγχορηταμένους ὀνόματι .* Novimus enim , & veterum nonnullis doctos , & illustres Episcopos , ac Scriptores , cum de Patris , ac Filii divinitate agerent , *usos esse consubstantialis vocabulo (a)* . Idem Eusebius etiam bonam litterarum Antiochenæ Synodi partem in librum septimum historiæ suæ transtulerit , nullum in ea nihilominus de capitali consubstantialis judicio neque verbum , neque vestigium . Decretum ne in altera epistolæ parte extitisse putabimus ? At quis sibi facile persuadeat , Eusebium tam male hic de Arianis meritum esse , ut quæ eorum causæ favere videbantur , ea de industria dissimulare voluerit , posterisque invidere ? Eusebius enim , nisi secta , & disciplina , at certe studio erat , voluntatēque Arianus . Eusebius in Nicæno Concilio suum in homousion odium patefecit , nec prius nomen a se admissum testatur , quam declaratum est , ipso Constantino explicante , non ita homousion dici Dei Filium , uti in creatis rebus usuvenit . Eusebius tandem fiste , fraudulenter , atque ob Imperatoris metum Nicænam formulam subscribendo approbavit . Si quid igitur de Antiochena illa proscriptio explorati habuisset , nihil mehercule pro benefica ista sua in Arianos natura occultasset .

XV. Summum etiam consecutis deinde annis Arianorum silentium . Hi decreta Nicænorum Antistitum adversus Athanasii Amicum variis nominibus reprehenderant , cui Athanasius morem ut gereret Epistolam de Synodi Nicænæ decretis ex industria conscribendam suscepit : conscripsit autem omnino inter annos 350 , & 354 , postquam ipse , Gregorio

Pſeu-

(a) Apud Socr. lib. 1. histor. cap. 8.

Pseudo-Episcopo interfecto, Alexandriam redierat, quem admodum Maurinæ Alumni Familiæ præclare viderunt (a). In ea ergo Epistola Ariani conquisitis undequaque singulari cum diligentia argumentis vocabulum homousion criminatur, idest maximas in tota Epistola nugas agunt, nusquam censuræ, quæ Antiochiæ lata est, mentionem injiciunt. Eadem perfidi, quæ sæpe alias, proferunt aculeata sophismata, nihil veriti, ne illud sibi quisquam in aures insusurret

..... Et *citharædus*

Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem (b), ubi vero de homousio ab Antiochenis Patribus condemnato esset dicendi locus, statim obmutescunt, recordantur nihil, labunturque memoria. O homines obliviosos! Commodum Arianis occurrisset Simonides, aut quisquis olim Themistocli artem memoriæ pollicebatur (c), quando ubi maxime opus memoria erat, nullam rerum suarum recordationem habebant. Et sane non in hac solum epistola, verum in aliis etiam Athanasii libris antea compositis, in quibus commodum Arianis fuisset de homousii damnatione disserere expressa, & illustria immemoris ingenii signa ediderunt. Eodem anno 357 novam Sirmii doctrinæ formulam promulgarunt, in qua execrationibus publicis sancitum est, ne consubstantialis mentio fieret, quod ea vox sit a divinis litteris aliena, hominumque captum, intelligentiamque transiliat, binas scilicet deprecandæ temeritatis gratia ratiunculas asserunt & levissimas, & perinfirmas, Antiocheni tamen decreti, quod erat in speciem ad concludendum commodius, egregie hic etiam obliviscuntur. Innumerabilia dici possent in hanc sententiam; sed non necesse est. Nihil est enim, de quo minus dubitari possit, quam censoriam consubstantialis proscriptionem iis, qui neque rem ignorare, neque silere poterant, ignotam prorsus, atque silentio prætermisam fuisse.

XVI. Cui igitur gravem taciturnitas ista suspicionem non afferat? Fateor enim, esse argumentum ex eorum numero

(a) In Præfat. ad hanc Epist.

(b) Horat. in Arte.

(c) Cicero de Fin. lib. 2. cap. 31.

ro unum, quæ negativa appellamus; at certe, adjunctis, rebusque omnibus diligenter perpensis tantam præ se ferre videtur vim, quanta vix major in hoc controversiarum genere optari possit. Quæro enim de te: an non maxime clara, atque testata Criticæ præceptio est, facta illa fabulam sapere, de quibus nemo unus meminit, quorum tamen meminisse intererat, & quibus persæpe mentionem faciendi oblata fuit occasio? Id autem in nullam rem aptius, quam in Antiochenum decretum quadrat, cujus, ut nostros omittam (§.11.), ne verbum quidem fecere Ariani, etsi his & commemorare prodesset, & sæpe etiam testificandi facti locus peropportunos suppeteret (§.12. 14. 15.). Argumentum vero illustriorem adhuc apud heterodoxos Theologos auctoritatem habere debet, qui frequenter ex unius, aut alterius Scriptoris silentio de rebus etiam exploratissimis, atque certissimis pugnacissime litigant. Vos ne, mi Clerice, cæterique, inventionem Crucis Christi O. M. inter commenta, ac fabulas referetis, quod Eusebius auctor cœvus ea de historia conticescat, etsi Cyrillus, & Ambrosius, qui eodem scripsere sæculo, perspicua rei testimonia, ac monumenta reliquerint; ego autem ex summo, constantique Arianorum silentio, quibus præsertim in locis exultare hominum debuisset oratio, non efficiam, nec concludam, Antiocheno Senatui nihil unquam minus in mentem venisse, quam ut in vocabulum homousion animadverteret?

XVII. Quamquam quid disputo? Illuxit, illuxit tandem, Antiochenique Senatus consultum e sordibus, cæcisque tenebris, ubi 90 annos blattis, ac tineis fere exesum, jacuerat, in lucem revocatum est. Nec amplius elingues, muti, taciturni Ariani; diuturni enim silentii, quo hætenus prudentiæ causa usi fuerant, finem aliquando tandem Synodus attulit Ancyrana. Ego hic respirare jam cœperam, dulcemque veritatis lucem apertis oculis intueri, cum repente animo recolens, factum, de quo disputatur, non aliis fultum esse testibus, nisi Semiarianis hominibus, ad ingenium rediis, in susceptaque obdurui sententia huic nixus, fretusque argumento, ea facta, veluti commentitia repudiari oportere, quæ a nullis idoneis testibus, quæ sero, quæ sine ratio-

tionum momentis ab hominibus ; quorum illa intererant ; narrata sint , publicisque litteris consignata . Merito ne , an immerito movear , ex his cordatus Lector intelliget .

XVIII. Itaque omnium primi Semiariani in quadam epistola *de Homousi* , & *de Homousi expositione* consubstantialis vocabulum in posterioribus Antiochenis Comitibus proscriptum dixerunt . Sic enim apud Hilarium loquuntur . *Patres nostri , cum Paulus Samosatenus hæreticus pronuntiatus est , etiam homousion repudiaverunt , quia per hanc unius essentie nuncupationem solitarium , atque unicum sibi esse Patrem , & Filium prædicabat (a)* . Rei tamen , quæ id generis hominum auctoritati unice innititur , fidem adhibendam non esse , multis nominibus persuasissimum habeo . Nam primum cum Semiarianis foret Nicæna vox odiosa , planeque invisa , eorundem intererat plurimum , ut quod ipsi faciebant , idem olim Antiocheni Antistites fecisse viderentur . Ex hac igitur parte illorum auctoritas concidit (8) . Ob effræne , in homousion odium eo temeritatis progressi sunt , ut sacram , ac salutarem vocem , indicta causa , proscripserint . Εἰ τις ἐξουσίᾳ , καὶ ἀσὶα λέγων τὸν Πατέρα Πατέρα τοῦ Τιού ὁμοούσιον , ἢ ταυτοῦσιον λέγοι τὸν Τιόν τῷ Πατρὶ , ἀνάθεμα ἔστω . *Si quis Patrem potestate simul , & substantia Filii Patrem asserens consubstantialem , vel ejusdem cum Patre substantia Filium esse dicat , anathema sit (b)* . Quid autem , quæso , magis opportunum ad hanc præposteram agendi rationem aliqua pietatis specie convestiendam , quam censuram Antiocheni Concilii animadversionem prætereundum ? Nemo id in quæstionem adduxerit . Deinde quosnam hujus historię , aut narrationis suæ testes in medium protulerunt ? Quos prædes dedere ? Quæ argumenta ? Nimis enim sero prodierunt in scenam , quam ut eis , idest suspectis hominibus , prima statim denuntiatione fides sine ullis testibus habeatur . Simili olim argumento Augustinus objecta a Peti-

D

liano

(a) Hilar. lib. de Syn. num. 81.

(b) Apud Epiphan. hæ. 13.

(8) Egregie Cicero lib. 2. de Orat. cap. 15. *Quis nesciat , primam esse historia legem , ne quid falsi dicere audeat , deinde ne quid veri non audeat , ne qua suspicio gratia sit in scribendo , ne qua simultatis ?*

liano in Marcellinum, aliosque Romanos Pontifices crimina diluebat. *Marcellinus*, inquit, & *Presbyteri ejus Melchias, Marcellus, & Sylvester* iherusalem ab eo crimine arguuntur: sed numquid ideo etiam convincuntur? Aut convicti aliqua documentorum firmitate monstrantur? Ipse sceleratos, & sacrilegos fuisse dicit: ego innocentes fuisse respondeo. Quid laborem probare defensionem meam, cum ille nec tenuiter probare conatus sit accusationem suam (a)? Non poterat subtilissimus homo Augustinus nostram expressioribus verbis corroborare sententiam? Nam nostri illi, etsi id maxime necessarium esset in re hactenus inaudita, quam suspicari merito poterant, ab adversariis rejectum iri, ne ipsas quidem Synodi ausi sunt litteras, vel decretum exscribere. In controversia igitur ab eorum temporibus dissita, & cum antiquioribus monumentis perspicue discordante (§.6. 9.), nullo modo possumus, salva veritate, fidem Semiarianis adjungere. Nec certe facile nobis in animum inducimus, ut credamus, id illos longo post tempore invenisse, quod neque historiae parens Eusebius, neque Ariani, sagacissimi rerum ejusmodi venatores in Antiochenae Synodi litteris repererunt. Quod si id felicitate quadam doctrinae soli sciverint Semiariani, cur tanti momenti rem absque ulla testificatione prodidere?

Narro tibi: sponsonem libentissime fecerim, nec Synodi epistolam ab iis fuisse lectam. Ajebant enim, ut vidi-mus, Antiochenos Patres in homousion tulisse sententiam, quod Paulus vocabulo abusus *unicum sibi esse Patrem, & Filium predicabat*. At nunquam tale de Paulo judicium Antiochenis Patribus Semiariani affinxissent, si eorum litteras adjissent. Nam in ea litterarum parte, quam sua nobis diligentia Eusebius ab oblivione, & interitu vindicavit, Paulus arguitur, impietatisque accusatur, quod Dei Filium e Caelo venisse inficiaretur, quod ortum e terra effutiret, quod in Artemonis perfidia se se plurimum ostentaret; quod vero illum cum Patre confunderet, equidem non reperio (b). Profecto nullo modo credibile est, impium hominem di-

(a) Lib. de Unico Bapt. cap. 16.

(b) Vid. Euseb. lib. 7. hist. cap. 30.

ditione homouſion uti voluiſſe, ut exinde unam in Deo eſſe perſonam efficeret. Nam primum ad unicam perſonam, vox illa transferri nequit, cum nemo ſibi ipſe homouſios dici poſſit. Probe id intellexit Baſilius, qui epiſt. 62. alias 300 *vox iſta homouſios*, ait, *Sabellii impietatem corrigit: tollit enim hypotaſeos identitatem, perfectamque perſonarum notionem inducit: non enim idem ipſe ſibi conſubſtantiale eſt, ſed alterum alteri*. Et Ambroſius 3. de Fide Libro cap. 7. *recte homouſion Patri Filium dicimus, quia verbo eo & perſonarum diſtinctio, & natura unitas ſignificatur*. Pieque idcirco, ac ſcite docuit Bellarminus, nomen illud divinitus excogitatum videri ad contrarios Arii, & Sabellii errores proſternendos (a). Deinde cum & *ſcitas*, uſu vocabulum ſuoſte ingenio eſſentiam, ac naturam ſignificet, nullumque ante Pauli ætatem exemplum produci poſſit, quo oſtendatur, ei vocabulo perſonæ notionem, ac vim ſubjectam fuiſſe, ut doctæ Laurentius Berti animadvertit (9), longe a vero diſtat, Paulum ea de cauſſa dictionem homouſion probaviſſe, ut plures a Deo perſonæ excluderet. Antiocheni quippe Pontifices duobus verbis reſponſiſſent, uſiam non perſonam, ſed naturam, aut eſſentiam designare, Paulique errores tanquam pueriles levi negotio confutaſſent. Semiariani igitur, vides, ne ipſam quidem Antiocheni Senatus legerunt epiſtolam. Quare cum factum, de quo diſſeritur, nullis idoneis, probatiſque teſtibus muniatur, ſed a ſuſpectæ fidei hominibus, quorum intererat, rem ita eveniſſe, ſine ullo argumentorum genere, ſeroque nimis narretur, ſine dubio relinquitur, omnia illud *videtas*, ſeu falſitatis indicia præſeferre; atque id eo magis, quod Semiariani fontes, ex quibus rei petenda erat cognitio, non adierunt.

D 2

XIX. Tot

(a) Lib. 2. de Chriſt. cap. 3.

(9) De Theolog. Diſciplin. lib. 7. cap. 13. Tom. 2. pag. m. 104. Id ipſum antea docuerat Stephanus le Moyne (Notæ, & Obſervat. in variâ ſacra Tom. 2.), qui verbum homouſion a Sabellianis uſurpatum negavit. Quomodo enim, inquit, qui divinas perſonas a ſe ſeparatas eſſe inſiciabantur, & unicam tantum admittebant, dictionem homouſion ad confirmandos errores ſuos vel excogitaſſent, vel excogitam ab aliis adhibuiſſent? Sed dignus eſt Auctor, qui in hac controverſia conſulatur. Mihi enim brevitati, quoad res patitur, ſerviendum eſt.

XIX. Tot septus, ac munitus præfidiis æquo nunc animo patiar, ut Antiocheni diplomatis testes appelles, ac proferas Athanasium in primis, Hilarium, Basilium, tum alios, si vis, auctores, qui posteriori memoria floruerunt. Etenim multa, nec sane levia, aut fucata sunt, quibus tantorum virorum testimoniis occurramus. Ac principio quidem viri sanctissimi Athanasius, Hilarius, Basilus (nam de cæteris minus laboro) de Antiochena in consubstantiale sententia mentionem fecerunt, Ancyrano jam conventiculo habito. Athanasius enim facti ejusmodi meminit in Libro de Synodis Arimini, & Seleuciæ, quarum utraque anno 359 convocata est, integro scilicet anno post Synodum Ancyranam. Eum igitur librum post Ancyrana Comitia Athanasius edidit, quemadmodum etiam librum item suum de Synodis Pictaviensis Hilarius, quippe qui ex Canonibus Ancyræ perscriptis 12 in hoc libro recenseat, immo & epistolam ab Ancyranis Legatis Sirmium delatam commemoret. Atque hic est liber ex Hilarii operibus, in quo primum Antiocheni edicti deprehenduntur vestigia. In aliis antea divulgatis frustra perquiras. Basilus tandem ejusdem edicti reliquit memoriam in 52, alias 300 Epistola, quam cum scripserit, Maurinis alumnis docentibus, ipsis sui Pontificatus initiis, constat quod mihi erat ad concludendum propositum. Auctore enim apud Bellarminum Labbeo (a), Basilus anno circiter 369 Cæsariensis renuntiatus est Pontifex. Etsi ergo Athanasius, Hilarius, atque Basilus decreti Antiocheni meminerint, quia tamen post Ancyranæ Synodi tempora rem litteris prodiderunt, neque aliunde, quam a Semiarianorum Familia facti hujus manavit cognitio (§.18.), illorum testificatio, ut mittam cætera, quæstionem non dirimit, cum præsertim nulla ipsi afferant argumenta, quibus aliquis convincatur. In eam ut discedamus sententiam, movemur hac Criticæ regula, quæ omnium approbatione, & judicio rectissime præcipit, ut quæ facta testes cœvi, & antiquiores non memorant, tunc in primis, cum narrare debuerant, in dubium revocentur, multoque magis, cum aliqua suppetunt repugnandi argumenta. Quare cum de Antiocheno in homousion decreto nunquam nostri

(a) De Script. Eccles. pag. m. 85.

ftri (§.11.), nunquam Ariani, etſi ſæpiſſime debuiffent, totos 90 annos meminerint (§.12.14.15.), omniumque primi Semiariani, nullius nimirum in hac cauſſa auctoritatis, ac fidei homines illius mentionem injecerint (§.18.), aliunde ipſum decretum cum probatiſſimis monumentis pugnet (§.6.9.) ſuperior regula obſtat, & impedit, ne Patrum, quos proxime nominavi, testimoniis ſine conſiderantia acquieſcamus. Nam unde tandem hi Patres facti notitiam habuere? Non ex aliis proſecto, alte ſpectare ſi voles, quam ex Semiarianorum fontibus, quos veluti impuros, & lutulentos rejicimus, atque averſamur.

XX. Fortaſſe, inquires, ſuperiorem, cui nitimur, regulam, falſitati obnoxiam eſſe, & ambiguum, quippe cum in Latinis Scriptoribus Phædro, & Curtio non obtineat, quorum opera etſi nemo unus coævus auctor recenſeat, genuina tamen haberi debent. Falleris proſecto, audacter dico. Negantis enim argumenti non eadem ſemper eſt vis, nec auctoritas. Nant, qui aliquid tacet, iſ continuo non negat, tantum oſcitantia, aut ad ſummam malitiæ poteſt coargui; quod ſi ergo non negat, certe historicorum aſſentium fides tota perſtat adhuc, & permanet, neque ſuperiorum ſilentio elevatur. Hinc immerito quis aureas Phædri fabulas tanquam genuinas vereretur accipere (ſimiliter enim de Curtii opere ſtatues), quod Tiberii ætate, qua Phædrus vixit, vel floruit, nemo illarum meminerit, ſed omnium primus Avienus Theodoſii magni temporibus eaſdem fabulas in lucem, adſpectumque produxerit. De argumento autem, quo utimur, ne verbum homouſion tam gravi ſupplicio ab Antiochenis Patribus vindicatum putemus, longe aliter ſentiendum. Non ſolum ſiquidem noſtri, non ſolum per diu ſilent Ariani, ſed tum maxime hi obmutefcunt, cum ſuam debuiffent eloquentiam perorando oſtentare; adſunt præterea gravia repugnandi argumenta, ne id genus vocabulum proſcriptum eſſe arbitremur. Atque hoc, non antecedens, argumentum illud eſt negativum, quod maximi ſemper ponderis viris doctis eſt habitum, & quo nos merito adducimur, ne Athanaſii, ne Hilarii, ne Baſilii, quorum alioquin veneranda nobis eſſe debet auctoritas, accipiamus in re Critica testimonium. Abs te amice Lector, etiam,

etiam, atque etiam peto, ut argumentum in primis ex alto ductum Arianorum silentio pacato animo, ac diligenter expendas; omnino enim sic tibi persuasum iri confidimus, nos non sine causa & gravissima, & maxima a tantorum Patrum sententia, modeste licet, ac verecunde, desciscere.

XXI. Ne quis tamen existimet, speciosas elabendi causas me querere, nondum illos dimitto. Neque enim Athanasius, Hilarius, Basilii aut rem suo nomine referunt, aut ulla ejus proferunt documenta, sed ab adversariis obiectam historiam ita concedunt, ut non tam illam exploratam, ac perspectam habere, quam humanitatis causa negare nolle videantur. Quo certe fit, ut immerito tanquam testes, vel iudices in hac controversia appellentur, nec vere nos illorum auctoritati nuncium remittamus. Audi, si me amas. Etenim, quin nemo trium ejusmodi Antistitum decretum Antiochiæ editum legerit, negari non potest. Athanasius jam inde a principio alta voce denunciatur, se ad manus Concilii litteras non habere, factum adversariorum sermonibus circumferri, nolle se tandem obstinate contendere. Est hæc igitur ejus oratio. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς αὐτοὶ φασι, τὴν γὰρ ἐπιστολὴν ἔκ ἔχον ἐγὼ, οἱ δὲ Σαμοσατεῖα κατακρίναντες ἐπίσκοποι, γράφοντες εἰρηκασιν, μὴ εἶναι ὁμοῦσπον δὲ τοῦ τῷ Πατρὶ, καὶ λοιπὸν αὐτοὶ διὰ τὴν πρὸς τὴν εἰρηκότας εὐλαβεῖαν πρὸς καὶ μὴν ὅπως περὶ τὴν λέξιν διακρινται, καλὸν μετ' εὐλαβείας καὶ περὶ τούτου διασκέψασθαι. Quoniam autem (ut ipsi dicunt, nam epistola penes me non fuit) qui Samosatensem damnaverunt Episcopi, scripto tradidere, Filium non esse consubstantialem Patri, ac demum ipsi pietatis, honorisque causa erga viros, qui hæc dixerunt, sic pro ea voce sunt affecti; operæ pretium fuerit pie cum ipsis hac de re differere (a). Animum advertas velim ad verba illa Athanasii, ipsi dicunt, epistola penes me non fuit, pie cum ipsis differere, ne tanti viri auctoritate triumphum de nobis te posse agere arbitreris. Progreditur deinde hic noster, & demonstrat quo sensu Antiochenos Patres locutos esse putaverit, si quidem vera sunt, quæ adversarii de homousio in vulgus sparserant; tum hæc adscribit. *Quod si epistola,*

(a) Lib. de Syn. num. 46.

31

sole, quam illos scripsisse dicunt, mihi copia fuisset, existimo, me plures deprehensurum fuisse causas, cur beati illi iscribere coacti sint. Ex duobus his locis duo planissime colliguntur, primum eo dumtaxat tempore, quo se ad scribendum librum de Synodis contulit, aliquid Athanasium de Antiochena homousii proscriptione audivisse, etsi jam a tot annis in hoc tuendo Religionis propugnaculo omnes industriæ nervos intenderet; secundo rei notitiam a solis Semiarianis, tanquam ab auctoribus, accepisse. Id isthæc potissimum Athanasii verba, *ut ipsi dicunt*, a multis prætermissa Theologis, clarissime ob oculos ponunt. Et liberaliter quidem cum adversariis agit Athanasius (omni enim humanitate, & caritate illos pertractandos existimat, tanquam homines, qui, si verbum homousion detrahas, a reliquis Nicænæ doctrinæ capitibus non abhorrerent), non obscuris tamen indiciis & accuratam ipsius rei considerationem, & meliores, certioresque testes desiderat. Quibus rebus, etiam me tacente, intelligitur, nostrum hunc ex Semiarianorum opinionem, cui subdissidit, differere, ut proinde nobis potius, quam Antiocheni edicti patronis viri summi opituletur auctoritas. Argumento autem plus inde lucis oboritur, quod paucis antea annis, cum epistolam de Synodi Nicænæ decretis Athanasius exararet, nihil adhuc de Antiocheno decreto resciverat (§. 15.); quem sane nodum, adversarii expedire ut possint, non mediocriter vereor.

XXII. Hilarius etiam fuisse olim homousio aqua, & igni interdictum tunc primum audiit, cum opus de Synodis adornaret: antea, multa licet adversus Arianos scripsisset, ejus tamen aures adhuc peregrinabantur. Illum igitur adversariorum nomine factum mandasse litteris, nec unquam ex ipsa Antiochenorum Patrum epistola agnovisse, Sole ipso clarior res est, & illustrior. Sic enim num. 81. Semiarianos alloquitur. *Epistolam, quam a vobis de homousii, & de homousii expositione apud Sirmium Valens, & Ursacius, & Germinius poposcerunt, legi Et quidem de homousio, quod est similis essentia, commune judicium est. De homousio vero, quod est unius essentia, tractantes primum idcirco respondendum pronuntiastis, quia per verbi hujus enuntiationem*
sub-

substantia prior intelligeretur, quam duo inter se partiti essent. Intelligo vitium in intelligentia. Secundo quoque id addidistis, quod Patres nostri, cum Paulus Samosatenus hereticus pronuntiatus est, etiam homousion repudiaverunt, quia per hanc unius essentiae nuncupationem solitarium, atque unicum sibi esse Patrem, & Filium prædicabat. Hac oratione quid luculentius, per fortunas, in meam sententiam afferri potest? Præterea illa ipsa, quam nominat, Semiarianorum epistola permotus (10) Hilarius Paulum existimat, eadem, qua Sabellius, impietate teneri, cum tamen Antiochenæ Synodi litteræ, & res ipsa contrarium illi errorem attribuant (§. 18.) Homousion igitur ab Antiocheno Senatu proscriptum, ac repudiatum fuisse, a solis mehercule Semiarianis acceperat. Quanta hic vero erga eisdem Semiarianos humanitate utatur Hilarius, doctis perspicuum est. Declarat quidem, quid sibi in formulis Ancyrae constitutis displiceat, temerariamque, quam tulerant in vocem homousion, censuram detestatur, ubique tamen suam erga illos benevolentiam, voluntatemque patefacit, immo quid pro verbo homiusion afferri possit, tacitus non dissimulat (a).

XXIII. Venio ad Basilium. Is epistola 52 aliquid excusationis relictum illis opinatus, qui sanctiones Nicænas, dempta consubstantialis voce, reciperent, καὶ γὰρ τῷ ὄντι, inquit, οἱ ἐπὶ Παῦλῳ τῷ Σαμοσατέϊ στωελθόντες διέβαλον τὴν λέξιν, ὡς ἐκ εὐσημον, *revera, qui in Pauli Samosatensis causa con-*
vene-

(a) Vid. Maur. in Præf. hujus lib.

(10) Constantia mea, atque perpetua erga Majores, nostros observantia, ac pietas faciunt, ut Hilarium hoc loco permotum malim dicere, quam deceptum. Cæterum deceptum ajunt Georgius Bullus, Maranus, & alii. Sunt autem qui Athanasium, ut ejus editores Maurini, sunt qui Basilium erravisse opinentur. Illud perspicuum est, hos Patres, in quorum se fidem, & clientelam adversarii mei recipiunt, in exponenda causa, cur Antiocheni Antistes consubstantialis vocem damnaverint, vehementer inter se discrepare; quod observetur, rogo. Videtur omnino istam in rem quadrare, Ciceronis sententia lib. 1. de Nat. Deor. cap. 1. *quorum opiniones cum tam varie sint, tamque inter se dissidentes, alterum fieri profecto potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit.* Unum hoc addo, si consubstantialis vox, quod merito inficior, proscripta est, Paulum Samosatenum (non hercle ipsam vocem) animadversioni isti censoriæ occasionem suis sophismatis præbuisse. Vide infra §. 23.

venerant, vocem hanc quasi male sonantem culparunt. Atque hoc celebre est Basilii testimonium, unde Curcellæus, & Clericus (a) ansam carpendæ Nicænæ Synodi arripuerunt, quod quam vocem alterius conventus Patres damnarant ad tenebras, adoptasset. Mirum, quin ex Athanasio etiam, & Hilario amplam nacti sint occasionem calumniæ. Nec minus tantæ confidentiæ mirus fons, qua egregium illud virorum par Nicænos in crimen vocat Antistites. Nam Basilii quidem ex recepta per id temporis vulgi opinione argumentatur, quod universa docet epistola, verumtamen ita loquitur, ut neque Antiochenas legisse litteras, neque ipsam rem satis pro merito considerasse videatur. *Dixerunt*, inquit, Patres, qui Antiochiam de Paulo judicaturi confluerant, *vocē consubstantialis notionem exhiberi substantiæ, & eorum, quæ ex substantia orta sunt, ita ut divisa substantia iis, in qua dividitur, consubstantialis appellationem conciliet.* Ubi Basilii adversa fronte pugnat cum Athanasio ea in Antiochenos Proceres transferens, quæ Paulo ipse Athanasius meritissimo attribuit. Nam apud hunc non Patres, sed homo impius venerandam consubstantialis vocem exagitat, tali contorto sophismate. Εἰ μὴ ἐξ αὐθράτης γέγονεν, ὁ Χριστὸς Θεός, ἔκων ὁμοούσιος ἐστὶ τῷ Πατρὶ, καὶ ἀνάγκη τρεῖς ὄντας εἶναι, μίαν μὲν προηγμένην, τὰς δὲ δύο ἐξ ἐκείνης. *Si Christus non ex homine Deus factus est, ergo consubstantialis est Patri, atque hinc necesse est, tres esse substantias, unam priorem, duas vero ex illa procedentes (b).* Ne Semiariani ipsi quidem ineptam hanc de homoussii vi, & notione sententiam Antiochenis Patribus ausi sunt adscribere. Nam cum apud Hilarium hanc primam rejiciendi vocabuli causam, rationemque attulerunt, *quia per verbi hujus enuntiationem substantia prior intelligebatur, quam duo inter se partiti essent (c),* suis id verbis, non Patrum Antiochenorum nomine affirmarunt; quod tamen omisso fuisse, non arbitror, si quid ejusmodi ab eis dictum existimassent. Quid plura? Antiochenos ne Patres putaveris, sa-

E

gram

(a) Loc. §. 1. ciratis.

(b) Lib. de Syn. num. 45.

(c) V. §. 22.

cram vocem homouſion, tanquam *male ſonantem* (ſic enim, ut vidimus, e græco vertit Maurinus Baſilii editor), proſcripiſſe? Nihil, meo arbitrato, excogitare poſſes abſurdius. Nam certe ſi Antiocheni ſacrorum Antiſtites homouſion damnarunt, vel obruendum ſilentio cenſuerunt, non oppido propter vocis ingenium, indolem, ac naturam, quaſi falſum, & impium quiddam ſonaret, ſed propter abuſum hominis caſtigaveſſent. Numquid enim Pentapolitæ Dionyſium ſuum in iudicium vocaverunt, quod male ſonante nomine non uteretur? Numquid inter hunc, Romanumque Pontificem de conſtituendo, conſecrandoque inepto vocabulo tot ſtudiis actum eſt? Numquid nec uterque Dionyſius, nec Romani Concilii Patres, nec alii antea Scriptores agnoverunt, diſtinctio ne homouſion explicandæ divinitati Filii opportuna, ac par eſſet? Numquid Pamphilus tanta animi contentione in purgandis Origenis ſui criminibus ſibi deſudandum putavit, quod is de eodem Dei Filio diſſerens vocem demum abſonam, abſurdamque uſurpavit (Not. 3.)? Non eſt igitur, mihi crede, non eſt omnino, cur Curcellæus, & Clericus ad Baſilii auctoritatem confugiant, quo inde conſtandæ in Nicænos Patres invidiæ occaſionem arripiant. Quamvis autem nihil cauſæ eſſet (eſſe enim alioquin longe graviffimam docui §. 19.), quamobrem in re, de qua agimus, Athanaſii, Hilarii, ejuſdemque Baſilii non acciperemus, ſi quidem nobis adverſari illos exiſtumes, teſtimonium; ex ſuperioribus tamen ſatis, ſuperque perſpicitur, egregios Antiſtites prorſus immerito, ac ſine cauſa opinati decreti teſtes citari, totiuſque rei ædificium non niſi ruinoſis, maleque materiatis Semiarianorum fundamentis inniti.

XXIV. Novum hinc mihi ſua ſponte naſcitur argumentum, quo perſpicue, planeque efficiam, ſine ulla me obtinendæ victoriæ fiducia ſuperiorum Patrum auctoritate ab adverſariis oppugnari. Quis enim tam Criticæ artis ignarus, imperitusque ſit, qui neſciat, hiſtoricos non aliam fidem facere, quam monumenta illa, vel fontes, ex quibus res deſcripſerunt? Livii de Romana Republica hiſtoriam univerſe veluti veram agnoſcimus, quoniam illam Livius condidit ex Annalibus maximis, ex Catonis Originibus, aliisque id genus,

nus probatis operibus, quorum persæpe ipse, & interdum Tullius faciunt mentionem. At pleraque veterum Romanorum miracula ab iisdem Livio, & Tullio, a Tacito, a Valerio Maximo litteris prodita in fabulis numeramus, quoniam ex vulgi opinione, popularibusque rumoribus desumpta sunt. Scilicet historicorum auctoritas ex præstantia, ac bonitate fontium, quos consecrati fuerint, tanquam aurum ex igne, æstimatur. Enimvero ex superioribus manifesto apparet, tres illos Patres non nisi ex Semiarianorum testimonio Antiocheni in homousion decreti adeptos esse notitiam. Rem enim neque ex ipsis Synodi litteris (§. 21. 22. 23), neque ex nostris (§. 9), immo ne ab Arianis quidem (§. 12. 14. 15) agnoverunt, conventiculo autem Ancyrano necdum habito, plane ignorabant; soli ergo Semiariani supersunt, a quibus factum illud didicerint. Potestne vero ad suspectioris fidei homines in hac causa appellare (§. 18)?

XXV. Quibus ergo ex fontibus, inquires, Semiariani facti ejus hauserunt memoriam? Qua id fiducia publicis monumentis, ac litteris consignarunt? Nam non more hominum loqui, sed oracula potius fundere in sua apud Hilarium epistola videbantur. Quæstionem moves non necessariam. Nihil enim mea interesse debet prolixius hic explicare, ubinam gentium illi Antiochenum decretum repererint, postquam optimis, ut opinor, argumentis effeci (graviora etiam quamprimum afferam), totam historiam commentum, ac falsitatem olere. Cui, quæso, non cognita veterum fraudes in confingendis historiis, in libris interpolandis, iisdemque illustrium virorum nomini inscribendis, quo melius opiniones suas tuerentur, aliorum refellerent? Pleni omnes sunt libri, plena exemplorum volumina, quæ magno numero Vives, Fabricius, Launojus, Clericus collegerunt (11). Non potuerunt igitur Senatores illi Ancyrani edictum ad libidinem fingere, quo secum in damnatione homousii tot præclaros Antiocheni cætus Antistites consentire demonstrarent? Certe ne ipsi quidem Semiariani ante insignem illam ab

E 2

Aria-

(11) Id ipsum tota docet propemodum Dissertatio nostra de *Græca sacrarum litterarum editione a LXX. cognominata Interpretibus superiori anno edita*, quam vide, si placet.

Arianis, quibuscum communitate per diu juncti fuerant, secessionem aliquid de Antiochena ista censura resciverant. Alioquin eam nostris, quo commodius sententiam suam defenderent, exprobrassent. Non levis hæc, meo iudicio, conficti decreti conjectura est, vel suspicio. Quod si tamen nolis, Semiarianos de industria decretum istiusmodi confinxisse, at certe simillimum vero est, eos incertis vulgi rumoribus deceptos fuisse; idque eo facilius, quo libentius unamquamque rem arripimus, & approbamus, quæ rebus nostris usui esse, atque præsidio quoquomodo videatur. Scite Cæsar in Libro 2. de Bello Gallico *quæ volumus*, ait, *et credimus libenter, et quæ sentimus, reliquos sentire speramus* (a). Affectus enim, quod dudum monuerunt Philosophi, & attentionem a considerandis rebus avertunt, & miris modis corrumpunt iudicia. Paralyti, vel podagra laborantibus circulator aliquis, ut mos est, verbis confirmet agentibus, habere se exquisitum remedium, quo eos paucis horis valetudini, sanitatique restituat; etsi gravissimi homines repugnaverint, & circulatorem deriserint, ægroti tamen valetudinis ducti spe nihil de remedii præstantia dubitabunt. Avarus Plauti senex, qui domi suæ thesaurum repererat, eam sibi ubique videre videbatur, quæ nullibi erant, de quibusque nemo unus fuisset, nec somniando sollicitus. Audiamus, obsecro, hominem, ut quantum in Semiarianis vis affectus ad faciendam fidem potuerit, hinc etiam luculenter percipias.

*Nam nunc, cum cælo sedulo omnes, nesciant,
Omnes videntur scire, et me benignius
Omnes salutant, quam salutabant prius;
Adeunt, consistunt, copulantur dexteræ,
Rogitant me, ut valeam, quid agam, quid rerum
geram,*

Me suspicantur, credo, habere aurum domi (b).

XXVI. Cæterum frustra ego in diluenda Semiarianorum fide, atque in elevanda veterum Patrum auctoritate, cui proscripti hominifii propugnatores hætenus confisi sunt,

tan-

(a) Cap. 27.

(b) Aululal. Ag. 1. Sc. 2.

tantum temporis, & diligentia collocavi, ut me fere confilii mei pœniteret, nisi orationem longiusculam ipsa rerum utilitas, atque præstantia compensaret. Etenim tantum abest, ut in posterioribus Antiochenis Comitiiis Majores nostri exagitata ab adversariis vocem proscripserint, ut non solum inultam, impunitamque dimiserint, verum etiam perhonorifice dedicaverint, in sacrasque publicas tabulas uno ore, & consensione retulerint. Publicas cum tabulas nomino symbolum, ut loquuntur, intelligo, quod Patres in eis Comitiiis condiderunt, ubi homouision in declarandis adversus Paulum Samosatenum Religionis nostræ capitibus pluries adhibetur; quo magis mecum ab initio miratus sum, Theologorum neminem de hoc argumento cogitasse. Symbolum ecce tibi græce, latineque descriptum.

Περὶ τῆ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ λόγος, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, ὅροι τῶν ἐπισκόπων ἐν Ἀντιοχείᾳ συναχθέντων ἐν τῇ συνόδῳ. Ἐκθέσις τῆ αὐτῆς συνόδου πρὸς Παῦλον Σαμοσατῆα.

Ὁμολογῶμεν τὸ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς κατὰ πνεῦμα πρὸ αἰώνων γεννηθέντα, ἐπ' ἐσχάτῃ τῶν ἡμερῶν ἐκ παρθένου κατὰ σὰρκα τεχθέντα.... Ὅλον ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ σώματός, ἀλλ' ἔχει κατὰ τὸ σῶμα ὁμοούσιον Θεῷ, ὥσπερ εἰς κατὰ τὴν θεότητα ἀνθρώποις ἐστὶν ὁμοούσιος, καίτοι γε μετὰ τῆ θεότητος ὡς κατὰ σὰρκα ὁμοούσιος ἡμῖν. Καὶ γὰρ ὅταν λέγωμεν αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα Θεῷ ὁμοούσιον, ἢ λέγομεν κατὰ πνεῦμα ἀνθρώποις ὁμοούσιον· καὶ πάλιν ὅταν κηρύσσωμεν αὐτοῦ κατὰ σὰρκα ἀνθρώποις ὁμοούσιον, ἢ κηρύσσωμεν αὐτοῦ κατὰ σὰρκα Θεῷ ὁμοούσιον. Ὡς περ γὰρ κατὰ πνεῦμα ἡμῖν ἐκ ἐστὶν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ Θεῷ ἐστὶ κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος, ὥτως εἰς κατὰ σὰρκα ἐστὶ Θεῷ ὁμοούσιος, ἐπειδὴ ἡμῖν ἐστὶ κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος.

De Incarnatione Verbi Dei, Filii Patris, decreta Episcoporum Antiochiæ congregatorum in Synodo. Expositio ejusdem Synodi ad Paulum Samosatenum.

Confitemur Dominum nostrum Jesum Christum ex Patre quidem secundum spiritum ante sæcula genitum, novissimis vero temporibus ex Virgine secundum carnem natum.... Totum Deo homouision etiam cum corpore, sed non secundum corpus Deo homouision; quemadmodum neque secundum divinitatem hominibus coessentialis est, est autem nobis secundum carnem homouision etiam in divinitate existens. Etenim cum
illum

illum secundum spiritum Deo consubstantialem dicimus, non dicimus hominibus secundum spiritum consubstantialem. Contra autem cum illum secundum carnem hominibus consubstantialem prædicamus, non prædicamus illum secundum carnem Deo consubstantialem. Sicut enim secundum spiritum nobis non est hominifios; nam secundum hunc Deo hominifios est; ita vicissim Deo secundum carnem coessentialis non est; secundum hanc autem nobis est consubstantialis (a). Hoc igitur symbolo nihil excogitari, aut fingi potest ad constabiliendam doctrinam meam illustrius, nec opus est verbis; ubi ipsa per se loquitur res, nullius oratione, vel eloquentia confirmata.

XXVII. Equidem dissimulare non debeo, hanc formulam ita græce inscriptam esse, ut loco verborum *ἐν Ἀντιοχείᾳ*, *Antiochiæ* legantur hæc alia, *ἐν Νίκαιᾳ*, *Nicææ*; quod omnem e vestigio argumenti pondus, ac vim labefactat. Verumtamen cum Patres Nicæni eam doctrinæ formulam, Paulo Samosateno jampridem e vivis erepto mittere, vel exhibere non possent, omnino crediderim, in græcam scripturam librariorum incuria errorem irrepsisse, ac pro *ἐν Νίκαιᾳ Nicææ* legendum esse *ἐν Ἀντιοχείᾳ Antiochiæ*. Hac ratione permotus Theodorus Peltanus, omiſſa inscriptionis parte, symbolum ita latine reddidit, *Symbolum a Patribus Antiochenis ad Paulum Samosatenum* (b), illudque cum Theodoro Peltano Cæsar Baronius (c), Binius, Labbeus, Stephanus le Moynes, alique, ut testatur Fabricius (d), heterodoxi Scriptores Antiochenis Patribus meritissimo vindicant. Librarium errores quis nesciat? Nihil est enim, hac præsertim ætate, frequentioribus Criticorum usurpatum sermonibus. Si quis summi Viri Corsini nostri Fastos Atticos, Dissertationes Agonisticas, Plutarchum latine redditum, aliaque ejus & doctrinæ, & omnis eruditionis refertissima opera ad manusumat, sexcenta illi exempla gravissimorum errorum

sc

(a) Apud Harduin. Tom. 1. Concil. pag. 1639. &c.

(b) In Actis Ephes. Concil. cap. 1.

(c) Ad ann. 172.

(d) Bibliot. Græca Tom. 11. pag. 363.

se offerent , quibus festinantes ; aut imperiti Librarii se foedissime implicarunt . Error igitur formulæ , quem Librario tribuimus , nemini in re Critica vel mediocriter versato asferre debet molestiam , cum præsertim levi paucarum litterarum mutatione pro græca voce *Antiochia* , vox *Nicæa* scripta esse affirmetur .

XXVIII. Accedunt plura argumenta , quæ me impellunt , ac permovent , ut formulam ad Paulum Samosatenum datam Antiochenis omnino , haud sane Nicænis Patribus adscribendam existimem . Principio enim cum in Nicæna formula arcana Trinitatis , Incarnationisque mysteria satis dilucide , & concinne explicentur , causæ nihil erat , cur Patres aliam præterea disciplinæ formulam conderent . Quippe hic de iisdem , ut tute vides , Religionis capitibus agitur , de quibus in ea , quæ certo Nicæna est , adversus Arii impietatem composita actum esse intelligimus . Sed hoc argumentum , cui ego alioquin non parum tribuerim , leve fortasse quis dixerit . Sit ita . Velim enim perspicias , quam veritas præfidentem me facit . Illud profecto longe , multoque gravius , quod opportune mihi Gelasius Cyzicenus Cæsaræ in Palestina Antistes suppeditat . Vixit Gelasius anno circiter 476 . Et si autem historiam de Concilii Nicæni actis , eandemque ex Dalmatio perantiquo Scriptore desumptam ⁽¹²⁾

tri-

(12) Ut hujusce argumenti vis , in quo magnum ego inesse momentum arbitror , illustrius adhuc appareat , juvat Gelasii in Præfatione operis verba describere . Πάντα καί , αὐτ , ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐκκλησίᾳ , καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ λεχθέντα σι , καὶ πραχθέντα , καὶ διατυπωθέντα παλαιὰ τε , καὶ πρόσφατα ἀναγνῶντες , ἐν τῇ πατρῷᾳ οἰκίᾳ διαγινώσκοντες αὐτὰ ἐν βιβλῳ ἀρχαιοσπουδῆς ἐγγεγραμμένα , ἐν μεμβρανῇσι ἅπαντα ἀπαρτυρωθέντες ἐχούσης , γινόμενης μὲν τῷ θεῷ , καὶ αὐθιμῷ Δαλματίῳ , τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ γινόμενῃ δὲ ἁγίᾳ , καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ δὲ τῶν Κυζικηνῶν λαμπρὰς μετρωσάμενος . Omnia , quæ in præclara illas & sancta Synodo dicta , facta , & constituta fuerant , jampridem , cum adhuc in paterna domo vitam degerem , legi , cum illa invenissem in antiquissimo Libro in membranis plane integris descripta , qui fuit divini , & celebris Dalmatii , in illustri Cyzicenorū Metropoli sancta , atque catholica Ecclesia Archiepiscopi . Ex hoc igitur Gelasii loco tum alia multa perspicile , tum illud in primis manifeste perspicitur , nec ipsum Dalmatium , ex cujus fontibus hortos suos irrigavit Gelasius , aliquid audivisse de formula , quæ adversus Paulum Samosatenum fertur , vel potius fingitur a Nicænis Patribus promulgata . Fuisset enim hæc formula factum longe illustrius , atque

no-

tribus libris ex instituto collegerit, nullibi tamen doctrinæ formulam Paulo inscriptam commemorat, non omissurus mehercule, si quid ejusmodi Nicæni Antistites edidissent. Quod autem, me iudice, admirationis plus habet, recitat ille, formulam in Arii caussa compositam, tum addit hisce literis Arii primum, deinde Sabellii, Pauli Samosatani, Photini errores penitus profligari (a), de peculiari vero formula adversus eundem Paulum in Nicænis emissâ Comitibus conticescit. O portentum! Quod enim capitale scelus admisi, ut ubique in mutos, & elingues Auctores incidere debeam? Cum Dalmatio, porro, atque Gelasio confociari hic debent Auctor Operis: Πολιτεία τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν Μητροπολίτης, καὶ Ἀλέξανδρου, *Politia Sanctorum Patrum Metrophanis, & Alexandri*, cujus operis summam Photius (b), ut solet, exhibuit, & Auctor Libri, qui inscribitur: Τὰ πραχθέντα ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῆς Συνόδου ἐπὶ κατατίρεται Ἀρεῖς, *Acta Nicææ in Synodo super condemnatione Arii*; quem librum ex Codicibus Regio, & Segueriano Franciscus Combesius græce & latine in lucem emisit (c). Ambo hi Auctores gestas a Nicænis Patribus res scriptis illustrarunt, formulam tamen in Paulum fancitam silentio prorsus prætereunt. Quæ cum sint, cur tantopere miretur Valesius, quod eam scripturam Cardinalis Baronius Antiochenis adjudicet Pontificibus, nescio. Non mendosos, ut idem Valesius suspicatur, Baronius nactus est Codices, sed rationum momenta, sed res ipsa fatis per se clamat, & loquitur, scripturam Antiochenis Patribus acceptam referri oportere.

XXIX. Utamque enim formulam Valesius inter se
con-

nobilius, quam ut a summo Viro Dalmatio sine commemoratione dimitti posset. Interim de Gelasii opere præter Photium (Biblioth. cod. 15.88.89.) & Nicetas Choniates (Thesauri Lib. 5. cap. 6.), & Joannes Cyparissiotæ (Decad. 3. cap. 4.) meminerunt. In manu scriptis quibusdam codicibus Gelasii nomen desideratur; atque hinc Balforeus opus sine auctoris nomine in lucem prodire voluit, quod tamen ex alio optimæ notæ Codice, & Photio Morellus prudenter restituit.

(a) Lib. 2. cap. 26. apud Harduin. Tom. 1. Concil.

(b) Biblioth. Cod. 256.

(c) In Actario Novo Biblioth. Patrum Part. 2.

conferat, Nicænam nimirum, & quam ego Antiochiæ conditam verisimillime arbitror, dicendi genus, totiusque scriptio-
 nis rationem, ac vim diligenter consideret; & ex stili,
 ordinisque dissimilitudine, & indole utramque ex eodem non
 manasse Concilio deprehendet. Post hæc animadvertat, for-
 mulam, de qua controversamur, inter cætera Nicænorum
 Antistitum monumenta, vel scripta nusquam reperiri, ne-
 que inibi, ne in Synodica quidem epistola memorari, de
 nostraque doctrina adhuc benignius, & incorruptius judica-
 bit. Monumenta dixi, vel scripta, idest canones, episto-
 lam Synodicam, & formulam, qua Arianus error eliditur;
 acta enim nominare non ausim, ne perdifficilem, idque alie-
 nis loco, & tempore, de Nicæne Synodi actis quæstionem
 ingrediar. Quid hic igitur respondebit Valesius? Quo Pa-
 gius, qui Labbeum, & Biniū erroris non dubitanter accusat,
 confugiet? Quod ipse enim Valesius ad declinandam argu-
 menti vim coniecit, ac docuit, ejus formulæ mentionem
 fieri Canone 19. bona cum venia viri clarissimi dixerim, est
 desperare victoriam. Nam quis patienter hominem ferat (ab-
 sit verbo injuria), qui hoc Enthymema confecerit: Nicæ-
 ni Patres declarant, *si quis confugerit ad Ecclesiam Catho-
 licam de Paulianistis, & Cataphrygis, rebaptizari eos omni-
 no debere*; ergo de fidei formula adversus Paulum scripta
 commemorant, vel, ergo doctrinæ formulam adversus Pau-
 lum ediderunt; cum præsertim formula Pauli, non Paulia-
 nistarum nomen sine controversia præferat? Opera pretium
 erat, ut Valesius rem potius dissimularet, aliisque tacite ju-
 dicandam relinqueret, quam ut argumento ejusmodi ad la-
 bantem fulciendam sententiam uteretur.

XXX. Sed perorabit aliquando tandem pro me Con-
 stantinopolitani Cleri Contestatio publice proposita, quæ in
 Actis extat Ephesini Concilii tum apud alios, tum apud Har-
 duinum (a). Nostis, auctorem illa habet Eusebium, a quo
 florentissimæ Ecclesiæ nomine scripta est. Hic igitur Antio-
 cheni Concilii formula appellatur ad Paulum data ante an-
 nos 160, nempe, ut ex inito calculo apparet, anno 270, quo
 habita posteriora Comitia sunt, affirmaturque præterea, inibi

F

no-

(a) Tom. 1. Concil. pag. 1271. &c.

nomen homousion reperiri. Heus tu Contestationem celeriter recita. *Contestatio* &c. *Conjuro accipientem hanc chartam per sanctissimam Trinitatem, ut eam palam faciat Episcopis, Presbyteris, Diaconis insuper etiam exemplar eis præbeat ad increpationem hæretici Nestorii, quia similia sapit anathematizato Paulo Samosateno ante annos 160 ab orthodoxis Episcopis. Sunt autem quæ ab utroque dicta sunt hæc Accurate deinde ab Eusebio Pauli, & Nestorii errores inter se conferuntur, & ecce, pergit idem, Nestorius consensit hæretico Paulo dicenti, alium esse Verbum, & alium Jesum Christum, & non esse unum, sicuti recta prædicat fides. Statimque, nullis interjectis verbis, Antiochena formulæ doctrina producit. Διὰ τοῦτο ἐσημειώσαμεν σοι, ὡ ζήτητα τῆ ἀγίας πίστεως, καὶ μέρος τοῦ μαθήματος τῆ ἐκκλησίας Ἀντισιοχείων, ἐξ ἧς καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐπικλήσιν ἐν πρώτοις ἐχομεν, ὅτι ἐκ οἶδεν ἄλλων, καὶ ἄλλων Θεοῦ υἱόν, ἀλλ' ἕνα τὸ πρὸ πάντων αἰώνων γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ αὐτὸν ἐπὶ Ἀβυῶντος Καίσαρος ἐκ Μαρίας τῆ παρθένου τεχθέντα. ἔχει γὰρ ῥητὴς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινῶς, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' ὃ καὶ οἱ αἰῶνες κατηρτίσθησαν, καὶ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ συμβόλου. Propterea designavi tibi, o zelota sanctæ fidei, & partem mathematis (13) Ecclesiæ Antiochena, ex qua etiam Christianorum vocabulum in primis habuimus: quia non novit alium, & alium Filium Dei, sed unum, qui ante omnia sæculi natus est, Deum ex Deo Patre, consubstantialē Patri, eundem sub Augusto Cesare ex Maria Virgine natum. Habet enim expressim, Deum verum ex Deo vero, consubstantialē Patri, per quem & sæcula creata sunt, & omnia facta & reliqua symboli. Post hæc, etsi res, ut opinor, argumento, & approbatione non egeat, quo tamen bono*

(13) Mathematis, idest symboli, doctrinæ &c. ut rectissime codex Colbertinus. Reliqua enim exemplaria, & editio Cortii mendose proflus, ac falso anathematis præ se gerunt. Qui anathematis scribunt, errorem suum ex consequentibus Contestationis verbis, καὶ ὅτι ἑστὶ τὸ συμβόλον, & reliqua symboli, agnoscere debuissent. Nihil tamen in antiquis libris frequentius, magisque usitatum, quam ut hæc nomina mathematis, & anathematis tenere commutentur. Sed legantur, quæ super hoc argumento egregie scripsit vir doctus Henricus Valeſius Not. ad Lib. 1. cap. 8. hist. Eccles. Socr.

bono in lumine collocetur, sic disputo. Contestationis Auctori duo demonstrare propositum est, 1. Nestorii doctrinam cum doctrina Pauli, quem ante annos 160 ab Antiochenis Patribus exauctoratum affirmat, plane congruere. 2. atque hinc Nestorium a recta fide, vel Religione aberrasse. Prius, collatis utriusque sententiis, ante oculos ponit; posterius autem hoc ut efficiat Antiochenum symbolum citat, in quo adversus Paulum & diserte traditur, Dei Filium unicum esse, non duplicem, & nomen homousion adhibetur. Antiocheni igitur Senatus Patres, cum Paulum e Pontificia dignitate exturbarunt, symbolum edidere, cui vox homousion adjecta est. Quod vero symbolum anno demum 270 conditum fuerit non solum hinc, attentionem si afferas, & ex ipsa Contestationis serie deprehendes, sed clarius etiam hoc argumento perspicies. Ut enim libelli Auctor ostendat, *rectam fidem predicare*, esse unum Dei Filium, symbolum e vestigio Antiochenum producit, ubi & de unico Dei Filio agitur, & homousii vocabulum usurpatur; quo ergo tempore Paulus exauctoratus est, symbolum Antiocheni Antistites ediderunt; alioquin a vero abluderet, quod recta fides, Antiochenum nempe symbolum (ut ex proximis Contestationis verbis apparet), & doceret, Filium Dei esse unicum, & homousio uteretur. Responderi enim facile poterat, vocem homousion damnatam fuisse, perpetuoque oblitteratam silentio.

XXXI. Hæc igitur non solum demonstrant, symbolum, sive formulam, de qua superius differebam, non Nicænis Patribus, sed Antiochenis adscribi oportere, verum etiam omnem iis aditum intercludunt, qui formulam ad priora Antiochena Comitata referendam esse statuerent. Etsi enim hi argumenti vim non effugerent, nec diluerent (argumentum enim in adversarios alia ratione, & via concluderem), tota tamen res animadvertatur, pervelim, quo de Stephani le Moynes Theologi Leydenensis sententia probe feratur iudicium. Moynius enim eam syngrapham Antiochenis Pontificibus nobiscum adjudicat; homousion tamen notatum, ejusque usum interdictum pronunciat: in quo quemadmodum sibi constet, satis exputare non possum; nisi fortasse schedulam a prioris Concilii Patribus profectam existimet. Idcirco argumentum

dedita opera occupavi . Ad hæc cum Pauli Samosatani errores (homo quippe erat versutus , veterator , mireque ad fallendum compositus) in secundo denuum Concilio optimus Sacerdos , peracutusque Dialecticus Malchion detexerit , in lucemque veritatis protulerit , tunc etiam credibile est , formulam exaratam fuisse , in qua Paulinæ impietatis capita confutarentur ⁽¹⁴⁾ ; quemadmodum , concedente quoque Valesio , ejusdem , non prioris Concilii Patres ad Paulum miserunt epistolam , in qua suam ipsi de Christi natura , ac numine mentem aperiunt , & a nebulone , secum ne concordet , ac sentiat , percunctantur .

XXXII. Duobus Albertus Fabricius , Samuel Basnagius , aliique conantur efficere , formulam , sive schedulam Pauli notatam nomine ab Antiochenis Patribus editam non fuisse . Qui tamen si superiora nostra argumenta providere animo potuissent , fortasse de duabus illis rationibus ne cogitassent quidem . Primum ajunt , neque Athanasium , neque Hilarium , neque Basilium de homousii vocabulo differentes formulæ ejusmodi mentionem fecisse ; deinde Antiochenos Proceres ab eodem usurpando nomine ob captiosas cavillatoris Pauli argutias abstinentum prudenter duxisse ; utrumque optimo certe indicio , controversam hanc syngrapham Nicææ tandem , non Antiochiæ in lucem manasse . Verum hoc me loco tenere nequeo , quin palam , candideque profitear , nihil unquam minus acute concludi potuisse . Nam prior illa ratiuncula tota contra est . Prodiit syngrapha , inquis , vel symbolum in Nicænis Comitiiis . Concedatur tantisper , donec ad silentii causas investigandas , atque aperiendas progredior . Quonam igitur fato fieri potuisse dixeris , ut triumviri illi , quorum Athanasius Comitiiis interfuerat , nunquam in nostræ formulæ mentionem inciderint ? Nunquam incidere Eusebius , nunquam Theodoretus , nunquam Socrates , nun-

(14) Formulam , de qua loquimur , posterioris Concilii Patribus mecum acceptam sine controversia referunt Baronius , & Labbeus . Quid Pelletanus , quid Binius , quid reliqui senserint , exploratum non habeo . Nihilominus facile mihi persuaferim , in eandem illos , quam ego tueor , convenire sententiam , ne duorum Conciliorum Antislites pugnare inter se cum dedecore videantur ; ut allatam a me in hoc §. 37. rationem omittam , quæ facile viris clarissimis poterat in mentem incidere .

nunquam Epiphanius, nunquam Ephesini cœtus Antistites? Atqui horum singuli Nicœnam, si nescis, in Arium formulam protulerunt. Ac certe in hac, quam tueris, sententia longe facilius, quam in mea tam præclari monumenti conservari apud Auctores, qui Nicœna tempora consecuti sunt, notitia debuisset. Denique simillimum vero videtur, quod inter alia Nicœnorum Pontificum scripta, idest una cum canonibus, Synodicis litteris, & formula adversus Arium constituta scheda hæc transmissa fuisset ad posteros. Unde igitur, quantum me amas, summum tot doctissimorum Scriptorum silentium? Præterea cur antiquus sane Auctor Dalmatius, Gelasius Cyzicenus, alii, qui Nicœnorum Comitiorum historiam de industria scripto mandarunt, de syngrapha tamen adversus Pauli impietatem composita nihil commemorant? Facilius enim ex manu Herculis clavam, quam ex his Auctoribus de controversa illa formula verbum exprederis (§. 23.) At leges historiæ, reique celebritas omnino postulabant, ne ejus schedulæ notitiam nobis eriperent, si quidem a Nicœnis Patribus fuisse editam cognovissent. Pudere igitur adversarios debuit ad Athanasii, Hilarii, Basiliique silentium meam labefactaturos sententiam, optimis alioquin stabilitam præidiis, tanquam ad arcem confugere.

XXXIII. Ergo si tam præclari triumviri de formula, quam Antiochiæ exiisse pluribus docui verba non fecere, transferenda in Arianos, vel certe in Eusebium culpa est, qui ut ne Arianis, amorculis suis, noceret, schedulam consulto subdixit, compressit, occultavit, ut scitissime argumentatur dignitate, ac sapientia vere Eminentissimus Cardinalis Baronius. Neque hæc mirabilia videri debent, quando ex superioribus firmum, ut arbitror, ratumque est, schedæ Auctores Antiochenos esse Pontifices. Nimis aperte illa formula loquebatur, Arianamque perfidiam jugulabat, quam ut id facere impune posset, atque Eusebii erga se furorem, violentasque manus effugere. Num fraudium Eusebianarum exempla quæris? Vide, quæso, ne tu noctuas Athenis. Sed ne longius provehatur oratio, crimine ab uno, vel altero disce omnes. Narrat in historia Eusebius, Dionysium Alexandrinum a Pentapolitis de crimine nescio quo apud Ro-

manum Pontificem postulatam fuisse, quatuor se vero Libris diligenter purgasse. Ne Eusebio tamen fortassis nimis in scribendo loquacitatis actionem intenderes, quasi brevitatis veluti lineas transivisset, manum ecce subducit de tabula, finemque facit. Serio; quia tota controversia, origo scilicet, progressio, exitus evidenter demonstrabat, Arianam disciplinam longo ante tempore impietatis convictam, ac damnatam fuisse, summis rem labiis attingit, in quo autem controversiæ positus cardo esset, dissimulat. Quid vero suspectum magis, & a sincera, non dicam Episcopi, sed Christiani hominis fide magis alienum, ac dissitum, quam modus, quo Nicænorum Comitiorum historiam cap. 5. lib. 3. de Vita Constantini litterarum monumentis idem Eusebius consignavit? Nam cum duobus præsertim nominibus convocata Comitia sint, primum ad divini Filii consubstantialitatem cum Patre adversus nefarios Arii conatus in tuto collocandam; tum ad variarum Provinciarum dissidia super die celebrandi Paschatis componenda, Eusebius de priori controversia ne verbum quidem, nec syllabam, etsi hinc ampla se illi laudandi Constantini Magni offerret occasio; de controversia tantum, quæ Paschatis celebrationem spectabat, diligenter narrat. Hæc igitur Eusebii fides, hoc ingenium. Eat nunc Samuel Basnagius, & levissima conjectura permotus Cæsarem Baronium Plautino sale perfricet, quasi dure, atque inhumaniter fecerit, qui formulam, sive symbolum ab Eusebio fraudulenter subductum esse affirmavit (15).

XXXIV. Ipse potius Basnagius, cujus est alterum, quod proxime sequitur, argumentum, Plautinis omnibus salibus perfricandus videretur, nisi ego moderate cum omnibus agendum ratus ab omni illiberali, & scurrili dicendi genere merito abhorrerem. Basnagius enim superiori argumento illo suo petit manifeste principium, sumitque pro certo,

quod

(15) Samuelis Basnagii (Annal. Eccles. Polit. ad ann. 269.) conjectura copiose jam a nobis, ac perspicue refutata ei nititur fundamento, quod formula Pauli nomen præferens secundum græcam inscriptionem Nicænis, non Antiochenis Patribus tribuenda videatur. Sed ignoscendum ex ea fortasse parte Basnagio, quod aliis occupationibus distentus intimos quæstionis hujus recessus non adiit, neque rem ad vivum refecavit, id, quod illi cum Alberto Fabricio commune est.

quod dubium, controversumque est, immo falsum, ut ha-
 ctenus docui, vocem scilicet homousion invisam Antiochenis
 fuisse Patribus, & odiosam. Itaque imprudens (fortasse enim
 ne suspicatus quidem est, fore aliquos, qui a veteri de An-
 tiocheno decreto abituri essent sententia), imprudens igitur
 eadem se fallacia irretivit, qua olim in philosophica quaestione
 magnus alioquin vir Aristoteles, qui ostensurus, Tellurem no-
 stram in medio Mundi constitutam esse, aiebat, gravia
 quaecumque corpora suo pte nutu, ac pondere ferri ad cen-
 trum Mundi, simulque ad centrum Terræ, quare hanc in
 media Mundi parte, seu centro consistere. Ubi Aristoteles
 id arripit pro concessio, & probato, quod plane in quaestione
 versatur. Basnagii ergo argumentum verbis Cottæ Q. Lu-
 cilium apud Tullium alloquentis brevissime dirimam.
*Videre oportet, Balbe, quid tibi concedatur, non te ipsum,
 quod velis, sumere (a).*

XXXV. Atque hactenus, ut demonstrarem, Antioche-
 nos Patres verbum homousion ascivisse potius, quam repro-
 baste, tum aliis argumentis, tum nominatim celeberrimæ
 Contestationis verbis multus probavi, formulam, quæ præ
 se Pauli Samosatani nomen gerit, & in qua homousion per-
 honorifice usurpatur, eisdem Patribus esse adscribendam.
 Nunc autem, ne quis fortasse adversariis effugiendi hinc
 aditus pateat, ipsa per se Contestatio expendenda est: Etsi
 enim aliquis, ut varia hominum esse solent ingenia, infi-
 ciaretur, in Contestatione Eusebii superiorem illam ad Pau-
 lum formulam, sive schedam citari, firmum tamen ego in-
 de argumentum arripiam, quo clarissime ob oculos ponam,
 in Antiochena Synodo homousion damnatum nullo pacto fuisse,
 neque ejus usum ademptum. Sed ipsa antea libelli ver-
 ba, ut hic rursus excribam, æquo ferat animo amicus Iector.
*Nestorius, ait Eusebius, ecce consentit hæretico Paulo dicenti,
 alium esse Verbum, & alium Jesum Christum, & non esse
 unum, sicuti recta prædicat fides. Propterea designavi tibi,
 o Zelota sanctæ Fidei, & partem mathematicæ Ecclesiæ An-
 tiochenæ, ex qua etiam Christianorum vocabulum in primis
 habuimus; quia non novit alium, & alium Filium Dei, sed
 unum,*

unum, Deum ex Deo Patri, consubstantialem Patri. Habet enim expressim, Deum verum ex Deo vero, consubstantialem Patri, & reliqua symboli. His descriptis; illud saltem concedas necesse est, in Antiochena Ecclesia etiam post Pauli amotionem e gradu sacram disciplinæ nostræ formulam extitisse, cujus exemplaria, non ipsa solum, cubitalibus litteris verbum homousion præ se ferrent, atque id ratum, firmumque Constantinopolitanam Ecclesiam habuisse. Hujus enim formulæ auctoritatem, & fidem in sua illa publice proposita Contestatione implorat Eusebius. Quod si in sacra Antiochenæ Ecclesiæ formula publicis usibus destinata, si in ejus exemplaribus dictio homousion legebatur, quomodo hanc Antiocheni Antistites suis suffragiis condemnarunt? Dic, quæso, fortasse ne Eusebius Antiochenæ formulæ nomine Nicænam intelligit? At, ut mittam alia, quæ Lectori Eusebii consilium, totamque Contestationis seriem expendenti facile animo occurrent, vel duo illa verba, *Antiochena Ecclesiæ* (extant enim græce, & latine in omnibus libris, manique scriptis codicibus), nullum suspicioni ejusmodi locum relinquunt (16).

Quid

(16) Vaticana, aliæque passim, ut monuit summus Vir Christianus Lupus, Conciliorum Generalium editiones Eusebianam, de qua agimus, schedulam sic inscribunt. *Contestatio publice proposita a Clericis Constantinopolitanis, & in conspectu Ecclesiæ publicata, quod Nestorius ejusdem sit sententia cum Paulo Samosateno ante 160 annos ab orthodoxis Episcopis anathemate condemnato; & quamvis verbis aliquibus differant, rerum tamen, atque sententiarum summa est, ac mira consensio. Eadem inscribendæ schedulæ ratio recentioribus permultis Criticis, atque Theologis, quorum adnumerare nomina molestum, ac longum esset, probatur. Quæ causâ fuit, cur superius §. 30. Contestationem ejusmodi Constantinopolitanæ Ecclesiæ nomine ab Eusebio editam scripserim; hic vero ei affines, vel consentaneas dicendi formulas, cum de Contestationis vi, & auctoritate loquor, adhibeam.*

Non crediderim fore aliquos, qui ut argumentum nostrum evertant, Contestationem hanc genuinam, sinceramque esse repugnent. Facile enim opinionis ejus levitatem refellerem. Siquidem Contestatio totidem plane verbis, quibus illam libri omnes in publicam lucem editi exhibent, legitur in perantiquo, probatissimoque Codice Cassinensi, quo usus est Christianus Lupus in Opere inscripto, *Ad Ephesinum Concilium variorum Patrum epistole &c.* (Vid. Tom. 7. edition. Ven. anni 1726. Schol. cap. 5. pag. m. 25.) *Qui Codex cum ex Accæmetarum prope Constantinopolim Cænobio absportatus fue-*

rit,

Quid ergo ? Num Antiocheni Proceres etsi damnaverint, vocem tamen de publicis tabulis non sustulerunt ? Sunt hæc inter se æque contraria, & repugnantia, ac circulus, ut Geometræ loqui solent, quadratus. Præterea quomodo

G

recta

rit, in magna est auctoritate. Nostri enim Acemetarum ingenium. Accedunt locupletissima veterum testimonia, qui de Eusebio singulari cum laude sermonem instituunt. Nam Leontius Byzantinus, qui, docente apud Bellarminum Labbeo (De Script. Eccles. pag. 204.), extremis Iustini Junioris, Tiberiique temporibus fortasse floruit, ac tres Libros adversus Eutychianos, & Nestorianos composuit lib. 3. cap. 95. hæc scribit. *Proposita est utriusque refutatio, Pauli scilicet Samosatensis, & Nestorii ex testimonio publice proposito, ut ajunt, ab Eusebio, qui tunc florebat in judicandi potestate, postea autem prescriptus fuit Ecclesie Doryleensium in Phrygia, qui divino zelo, ut testantur, incensus hæresim Nestorii, & Eutychis deprehendit, & convicit. Infinitis periculis pro pietate objectus. Audi igitur cum quibus, & ejusmodi blasphemias ex Paulo Samosateno collectis Nestorii blasphemias conjunxit, & unam utriusque mentem, amentissimam esse demonstravit. Post quæ Leontius Eusebii Contestationem, describit. Qua vero occasione, quibusque causis tantus pro Religione in Eusebio ardor extiterit, habes ex Mario Mercatore in Schol. ad 3. Nestorii sermonem, ubi cum Nestorius, ait, in media Ecclesia profanis uteretur vocum novitatibus, quibus, & Orōtor, & geminam Christi nativitatem infestabatur, Vir quidam sane probus, qui adhuc inter Laicos erat, sed tamen admirabilem sibi collegerat eruditionem ferventi, & religioso zelo permotus, & contentiori voce inelamans inquit, ipsum ante sæcula Verbum etiam secundam subissi generationem, idest illam secundum carnem, & ex muliere. Marii verba, qui adhuc inter Laicos erat, confirmant, quod ait Leontius, Eusebium postea in Sacerdotum ordinem nomen dedisse; tota vero, quam assert, Contestationis series a communi reliquorum librorum scriptura non discrepat. Ejusdem in patriam Religionem studium summis extulit laudibus Flavianus Constantinopolitanus Episcopus Eutychetis legatos in prima abs te habita Synodo ita allocutus. Cognoscitis zelum accusatoris; quoniam & ipse ignis frigidus illi videtur propter pietatis zelum. Cum Flavianoque Eutychianistarum Breviculus a Sirmondo post appendicem Theodosiani Codicis editus concinit in hæc verba. Cum Eutychem Eusebius Dorylitanus Episcopus suadere alia reperisset, zelo fidei, quem etiam cum Agens in rebus esset ostendit (ipse enim Nestorium quoque in tempore reprehendit in Ecclesia res sacrilegas prædicantem), detulit ad Flavianum Episcopum. Et infra: Eusebius ante, dum adhuc esset Laicus, Nestorii fuerat accusator. Ergo Eusebius magna voce, bonisque lateribus concionanti Nestorio fortiter resistit, emendandæ erroris coram multitudine, Sacerdotumque ordine publice reprehendit. necne hoc cōtēptus Contestationem, vel Chrdm hanc Reoriz*

recta fides, nempe Antiochenæ Ecclesiæ formula doceret, Dei Filium esse Patri consubstantiali, hoc est, quomodo Antiochena formula consubstantialis vocabulum præ se recte ferret, si vocabulum, quod inibi legebatur, auctoritate publica

120 *ab Episcopis Orthodoxis*. Ab hujus codicis auctoritate non discedit Christianus Lupus (ibid.), eamque inscriptionem Philippus Labbeus (Tom. 4. Concil. pag. 17. 18.), & alii, mutato annorum numero, Contestationi præponunt. Facile tamen, etiam me tacente, perspicies, ex hac inscribendæ formulæ ratione aliquid potius ponderis, ac momenti argumentationi nostræ accedere, tantum abest, ut ejus vis, atque auctoritas infirmetur. Præterea etsi schedula adversus Constantinopolitanos Clericos scripta esse concedatur, non tamen contra omnes promulgata est. Nec ipse Lupus repugnat. Nam permulti Nestorianam perfidiam adeo infectati sunt, ut a Nestorio amoveri e gradu, exilioque multari maluerint, quam impias aberrantis a via hominis approbare sententias. In opinione ergo Lupi Contestatio in solos delirantis Episcopi sectatores, ac vindices prodit, neque id sane sine hujus Ecclesiæ sæpiterna ignominia. Quid enim magis infamiae, ac dedecoris plenum, quam ipsum sacrorum Antistitem, Sacerdotumque ordinem tam longe a religione, sanctissimisque ejus decretis per contumaciam deflexisse, ut ab homine in primis Laico de officio debeant, totiusque doctrinæ summa admoneri?

Quod ad annos pertinet, qui in schedulæ inscriptione apponuntur, Cassinensis codex sine dubio est mendosus, & peccat. Antiochena enim Synodus, quæ Paulo impietatis convicto dignitatem ademit, absoluta, ut diximus, fuit anno 270; Nestorius autem, quem anno 431. Ephesini Patres damnarunt, tres circiter, vel quatuor annos errores suos in vulgus disseminavit, quin ullis unquam vel minis, vel precibus respire, redireque ad sanitatem voluerit, ut in Apologet. ad Imperatorem Theodosium statim post Ephesina Comitia scripto testificatur Cyrillus. Quare cum Contestationem Eusebius divulgavit, omnino 160 anni a lata in Paulum Samosatenum sententia effluxerant. Vulgaris igitur ejus schedulæ editio rectissime præfert 160, mendumque, vel error in codicem Cassinensem irrepit. Nec solum mendosus est codex, verum etiam peccat, qui codicem emendavit. Librarius enim scripserat annos 80, verisimiliterque designare in animo habuit annos 80; nescio quis autem Lector merito suspicatus, esse rem alienam a vero apposuit 120; quo factum est, ut errorem errore correxerit. Adeo *cujusvis est hominis errare, quamquam nullius, nisi insipientis*, quod ait præclare Cicero (Philip. 12. cap. 2.), *perseverare in errore*. Vidit hæc eruditissimus, perdoctusque Theologus Lupus, sed nescio, summus ne Vir (ego enim tantum alioquin ei laudis do, quantum alteri cuiquam vel clarissimorum virorum post renatas litteras in rebus Theologicis dandum unquam censuerim sive operum magnitudinem, ac difficultatem, sive hominis diligentiam, fidem, eruditionem, judicium attendas), nescio igitur, summus ne vir ipse quoque errore aliquo teneatur. Etsi enim posteriorem Antiochenam Synodum anno 270 habitam doceat, Contestationem tamen Eusebii anno assignat 428 (loc. cit.); quod tamen fieri nullo pacto potest, cum ab anno 270 ad 428 anni tantum 159 intercedant, quamvis utrumque extremum enumeres. Quapropter id unum reli-

blica notatum est, rejectum, interdictum? Quomodo Eusebius, immo Constantinopolitana Ecclesia ad profligandos Nestorii errores formulam profert, quæ diserte habet *Deum, verum, consubstantialem Patri*, si consubstantiale in Antio-

G 2

che-

reliquum est, ut Contestatio Eusebii ad annum 429, vel etiam 430 referatur. Tandem cum optimis aliunde liqueat argumentis, Antiochenam Synodum, in qua Paulus Pontificia privatus est dignitate, vere anno 270 habitam, vel absolutam fuisse, sequitur, postremo denique loco illos errare, qui Eusebianæ schedulæ inscriptione adducti eam Synodum in annum 268. coniciunt.

Quoniam hic vero in Christiani Lupi mentionem incidimus, missa schedulæ, placet appendicis quasi loco subicere, ex Lupi ipsius doctrina nostram de Antiocheno interdicto sententiam egregie firmari, nedum illustrari. Is Dissertat. posthuma *De vocibus substantia, essentia, persona &c.* cap. 5. docet, vel potius suspicatur, latam ab Antiochenis Episcopis in dictionem homousion legem pluribus, qui eodem vixere sæculo, Patribus improbatam fuisse. Cum enim, inquit, Pentapolitæ Dionysium suum, quod Dei Filium Patri consubstantialem non diceret, in iudicium apud Romanum Pontificem vocavissent, relique inter utrumque recenter gestas probe cognitæ, atque exploratas habentes, non potuerunt Antiochenam deinde homousii proscriptionem non moleste ferre, atque improbare. Ait secundo, Athanasium ex Romana Dionysii Pontificis Synodo recte ostendere, censuram illam veteribus Patribus minime placuisse. Tertio inter posteriores Antiocheni conventus Antilites fuisse plures Dionysio Alexandrino impense addictos. & deditos, quippe qui illum ad præiora Comitæ acciverant; atque hinc proclivius ad condemnandum consubstantialis vocabulum curavisse, ignaros fortasse & invidiæ, quam Dionysius propter Pentapolitarum querelas subierat, & palinodix jussu Romani Pontificis ab eodem non multo post recantatæ.

Tria hæc autem lucem, robur, ac vim argumentis nostris opportunissime adjuvant. Ostendimus enim, Antiochenum decretum, quod in homousion editum traditur, cum celebri utriusque Dionysii factio mire pugnare (§. 6.), & si quidem manasset in lucem, neque ignorari a nostris, neque prætermitti silentio, neque tandem sine turbis, tumultibus, atque discordiis excipi potuisse, cum præsertim de Romani Pontificis auctoritate ageretur (§. 11.). Utrumque ex superioribus Lupus veluti verum, ac certum agnoscit; sua ipse ergo doctrinæ producta a me rationes confirmat, atque corroborat. Quod enim Pentapolitæ, alique e veteribus Antiochenorum Patrum editum reipsa improbaverint, id vir clarissimus suspicatur quidem ob semel a se susceptam, constitutamque sententiam de proscripto homousio; nunquam tamen ostendere poterit, tantum abesse, ut ostenderit. Ab Athanasio nihil sperare potest præsidii. Sive enim Librum de

chenis Comitiiis adversus Paulum habitis repudiatum est, ac proscriptum? Componant hæc Semiariani, si quidem possunt, & postea tanquam ex tripode nobis alta voce denuncient, Antiochenos Patres in homousion dixisse sententiam, usumque nominis de medio abstulisse. *Gerra germanæ, atque adeo per liræ liræ sunt (a)*, quidquid illi in Ancyrano conventiculo ea super re tradiderunt. Tandem, ut hoc addam, nemo prudens facile suspicabitur, Patres in Antiochenis Comitiiis congregatos & sapientia, & sanctimonie laude ornatissimos de ea proscribenda voce cogitasse, quæ, antequam Paulus redigeretur in ordinem, in veneranda Antiochenæ Ecclesiæ formula, atque hac in usus constituta publicos, legebatur. Quis enim in illis prudentiam, quis majorem erga veteres pietatem, vel observantiam, quis denique tranquillitatis, pacisque publicæ studium merito non desiderasset? Credant igitur Semiarianis qui volunt; ego, ut in illorum auctoritate acquiescam, ab animo meo, auguror, impetrare non potero.

XXXVI. Non sunt hic autem prætereundi silentio Patres, qui inter Antiochenæ, & Nicænæ Synodi temporum litterarum gloria, editisque operibus floruerunt, ne quæ Dissertationi nostræ deesse ad stabilitatem præsidia videantur. Nam si Antiochenorum Patrum Concilium nomen homousion lege publica condemnasset, a communique Ecclesiæ usu, & consuetudine ad retundendam Pauli perfidiam abstraxisset, ei sane interdicto Majores nostri, & qui præsertim habiti sancti sunt, morem, ut solet, obedienter gefissent. Nunc autem totum contra est. Etenim Pamphilus, nobilissimus Christi Miles, qui anno circiter 308, (b) cum

Gale-

tius Ecclesiæ inter utrumque Dionysium instituta est, nihil audivisse, ut docui §. 6. Quod si plures, teste nobilissimo Lupo, cognoverant, quod antea Dionysius Alexandrinus a voce homousion abhorrebat, vel ea saltem non utebatur, quomodo omnes factum longe celebratissimum ignorarunt, nescieruntque, Dionysium paulo post palinodiam cecinisse? Hæc cum ita se habeant, relinquatur, nostra, quæ dixi, argumenta optimis fulta esse principiis, magnamque eisdem ex Lupi ipsius doctrina, quod mihi plurimum gratulor, stabilitatem, ac lucem accedere. Sed pluraquam satis de Contestatione Eusebii, datæque occasione de Lupo, cujus sapientiæ, & gloriæ detractum idcirco me nolle Romana rursus fide profiteor.

(a) Plaut. Pœn. Act. 1. 1. 9.

(b) Ex Nat. Alex. in Syn. Hist. Eccles. 4. sæc.

Galerius Maximianus, & Maximinus omni suppliciorum genere in nostros favirent, pro Religione fortiter mortem oppetiit, vocem homouſion in Apologia, quam pro Origenē adornavit, ſuis, Origenisſque verbis (nam & ſuo nomine loquitur, & quidquid Origenes præclare de Dei Filio dixerat, id colligendo, ejuſque obtreſtatoribus obijciendo ſuum facit), Pamphilus, inquam, homouſion ſuis, Origenisſque verbis fidenter adhibuit; immo caput illud, ubi eandem, quam Patri, naturam Filio vindicat, & dignitatem, ex induſtria ſic inſcribit: *Quod quodſuos eſt cum Patre Filius, ideſt unius ſubſtantia* (Not. 3.). Fingi autem ad argumenti vim elevandam non poteſt, interdictum, etſi reapse prodierit, Pamphilo tamen ignotum, vel inauditum fuiſſe. Nam &, nemine diſſidente, magna ſapientia, doctrinaſque gloria Pamphilus excellebat, egregie in primis in veterum ſcriptis, ſacraſque antiquitate eruditus, & Antiocheni Pontifices epistolam ſuam ad omnes Eccleſias perferri curaverant, & perpauci denique anni a lata lege, vel interdicto effluerant, cum Origenem Pamphilus in omnem partem ornandum, defendendumque ſuſceperat. Enimvero ab omni probabilitate longe abeſt, tantum Cæſarienſis Eccleſiaſ Sacerdotem voluntati Antiochenorum Antifſtitum repugnaturum fuiſſe, ſi quam hi adverſus homouſion legem rogallent, nec idem Filii divinitatem demonſtraturus præcipuum optimæ cauſæ præſidium ex ea voce repetendum duxiſſet, quæ paulo ante cunctis fuerat Patrum ſuffragiis condemnata. Reliquum ergo eſt, ut Antiochenum decretum, ne Pamphilo injurii ſimul, tanquam commentitium exiſtimemus. Notatione enim 3. paucis admonui, conſpicere prudenter poſſe neminem, conſubſtantialis vocabulum Ruſſini opera in Librum Pamphili irrepiſſe. His autem & illud accedit, quod Ruſſinum, ne in hoc opere latinis litteris illuſtrando a boni, candidique Interpretis fide audacter diſcederet, prohibere penitus debuit injeſtus ab adverſariis Origenis metus, quibus ille ſtomachum ſe ſecutum videbat, quævis non ſuum

finus alloquitur. *Cognoscendæ veritatis amore permotus, o vir desideriorum Macari, injungis mihi rem, quæ tibi agnitæ veritatis gratiam conferat; mihi tamen non dubito, quin offensam maximam comparet eorum, qui se læsos putant ab eo, qui de Origene non aliquid male senserit. Et quamvis non meam de eo sententiam, sed sancti Martyris Pamphili sciscitatus sis..... tamen non dubito futuros, qui & in eo se læsos putent, si nos aliquid pro eo vel alieno sermone dicamus (a).* Porro suspicionem nimiam in scribendo licentiæ a Lectorum animis amovet tanta cautio, nec debet Ruffini nomen, nisi ineptire velimus, de pondere testimoniorum detrachere.

XXXVII. Quod ergo felix, fortunatumque sit, partim negantibus, partim agentibus argumentis, quæ ex rebus inter duos Dionysios gestis (§.6.), ex litteris ad Paulum Samosatenum missis (§.9.), ex diurno nostrorum (§.11.), Arianorumque silentio (§.12. &c.), ex ipsa Semiarianorum reificatione, & epistola (§.18.), ex doctrinæ formula Pauli distincta nomine (§.26. &c.), ex celeberrima Eusebii Contestatione, vel scheda (§.35.), ex Pamphili denique opere (§.36.), tanquam ex fontibus, magno numero petita sunt, pulcherrime, nisi fallor, effecimus, convocatos adversus Paulum Antiochiæ Pontifices sacram consubstantialis vocem nulla lege interdixisse, vel condemnasse, sed acceptam a Majoribus constanter, ut par erat, retinendam putasse, immo communibus suffragiis, atque sententiis religiosissime consecrassent. Ex his autem tria sua veluti sponte consecraria sunt. I. Nos non rerum novarum, nec aucupandæ gloriolæ causa, sed studio ductos veritatis, quæ incredibiles, ut rectissime Plato tradidit, sui amores, si videretur, in omnium mentibus excitaret, a superiorum sententia recessisse. Id, quod eo etiam dico, quia turpe semper, atque indecorum existimavi a veterum opinionibus sine causa dissidere. II. Artem Criticam, si prudenter, moderateque uti illa noveris, nullum Religioni, ejusque decretis creare posse periculum, immo interdum potius, quemadmodum tota hæc docet lucubratio, suffragari, ac prodesse. III. Nostram de Antiocheno decreto sententiam, sepositis etiam rationum mo-
men-

(a) Tom. 5. Oper. S. Hieron. Edition. Maurin.

mentis, contrariæ, quæ diu, multumque apud doctos invaluit, omnino anteponi oportere. Quod cum breviter, collatis inter se rebus, atque opinionibus demonstravero, finem faciam aliquando. Longe enim, ut video, jam progressa oratio est.

XXXVIII. In ea ergo, quam hactenus tuiti sumus, sententia Patres ab omni invidia mirifice liberantur, Ecclesia in suis legibus, & sanctionibus perpetuo sibi constat, in tutoque, ut verbo dicam, sunt omnia. Primum enim Antiocheni Antistites suum Majoribus honorem deferunt, Romanoque & Pontifici, & Concilio, a quibus de adhibendo, usurpandoque homouision lata lex est, eam, quam debent, adhibent reverentiam; Nicæni vero, qui id generis verbum disciplinæ nostræ formulæ adscripserunt, nihil porro faciunt, quod imprudentiæ suspensionem vel minimam afferat. Deinde constat sibi semper, & cohæret in institutis suis Ecclesia. Veteres enim de divini Filii natura, ac numine explicantes homouision paullatim in Ecclesiam introducunt, summus Pontifex suo firmat, ac tuetur præsidio, Antiocheni Patres non exagitant, Nicæni publica lege, qua omnes teneantur, honorificentissime tractandum decernunt, postremo illud pie, ubique, maximisque cum gratulationibus pedetentim excipitur. Quid vero in adversariorum opinione, ac sententia? Antiocheni Concilii Patres gravi nulla necessitate conficti (ex §. 7. 8.) a Majorum auctoritate desciscunt, relinquunt, & abjiciunt obedientiam Romano non parentes Pontifici, cui divina lege subiecti sunt; Nicæni autem Antistites in varias tum aliorum, tum præsertim malevolorum reprehensiones incurrunt. Actionum vero, decretorumque æquabilitas nulla est, maxima discrepantia. Nam vox homouision a veteribus cum laude adhibetur, & ab utroque Dionysio, Romanoque Concilio tanquam incorruptæ doctrinæ indicium, & quasi nota statuitur; sed paullo post Antiocheni Episcopi eandem vocem lege publica interdicunt. Pamphilus tamen ei decreto resistit obedienter imperata non faciens, decretique

leges, atque instituta satis belle inter se non conveniant. Cum igitur in nostra sententia nunquam Patres ab officio discedant, vacent ab omni temeritate, & imprudentia, veterum, Romanique Pontificis retineatur auctoritas, & quædam postremo in tota Ecclesia singularum actionum, & legum constantia continenter eluceat, facile perspicis, dignam esse sententiam, quæ ipsa per se, sepositis etiam argumentorum ponderibus, contrariæ præferatur. Non negaverim, eos, quos a me dissensuros cogitatione provideo, navaturos fortiter operam, ut a Patribus omnem criminis, atque inconstantie suspicionem propulsent, quemadmodum ex parte ab Athanasio factum accepimus, cum Semiariorum argumentis occurreret (a); verum negare nec ipsi poterunt, si candide loqui voluerint, magna ad id eloquentia, exquisitisque opus esse argumentis. Ego os Nicænæ formulæ hostibus, cæterisque malevolis hominibus ita obstruo, ut ne musitare quidem possint; ipsi nitentur vim vi repellere, non ita tamen, ut inimicis communibus viam intercludant, ac nulla eisdem redintegrandi belli opportunitas relinquatur. Sed nolo plura; vereor enim, ne longiori collatione sententiarum perspicuitas elevetur. Tibi integrum per me erit, ac liberum, quod mavis, statuere. Nam nisi in nostra, ac Marani sententia conquiesces, saltem opellam hanc, si minus propter doctrinam, at certe propter egregiam, optimamque in me de aliis bene merendi voluntatem, te non improbatum confido.

(a) Lib. de Syn. num. 45.

F I N I S.

